

ORIGINAL ARTICLE

Legal Vocabulary Under Scrutiny: A Keyword-Based Analysis of Specialized Language in a Corpus of Iranian Criminal Court Judgments

Parisa Najafi¹**iD**, Farideh Nikpour²**iD**, Mahmood Reza Moradian^{*3}**iD**, Sina Ahmadvand⁴**iD**

1. Assistant Professor, English Department, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

2. Ph.D. Student of General Linguistics, English Department, Faculty of Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran

3. Associate Professor, Department of English Language, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran

4. M.A student, Department of Law, Private Law, Faculty of Humanities, Ayatollah Boroujerdi University, Boroujerd, Iran

Correspondence:

Mahmood Reza Moradian
Email: Moradian.m@lu.ac.ir

Received: 19/Dec/2025

Revised: 27/Apr/2026

Accepted: 11/Jun/2026

How to cite:

Najafi, P.; Nikpour, F.; Moradian, M.; Ahmadvand, S. (2026). Legal Vocabulary Under Scrutiny: A Keyword-Based Analysis of Specialized Language in a Corpus of Iranian Criminal Court Judgments, *Journal of Sociolinguistics*, 9(34), 77-102.

(DOI: [10.30473/il.2026.76882.1734](https://doi.org/10.30473/il.2026.76882.1734))

ABSTRACT

This study examines the lexical structure of first instance criminal court rulings in Iran to determine how far their language departs from general use and usage and what institutional and discursive effects this departure produces. A specialized corpus of approximately eighty-five thousand words drawn from written criminal judgments was compiled, preprocessed, and compared with a reference corpus of contemporary Persian containing over thirty-eight million words. Lexical distinctiveness was measured through keyness analysis using the Log Likelihood statistic, which yielded one thousand most overrepresented items. After removing stop words and analytically irrelevant forms, the remaining items were examined through frequency analysis and qualitative concordance analysis. The results showed that positively keyed items clustered around four main domains: criminal acts and attributes, judicial procedures, institutional roles and actors, and punishment related concepts. These items are rare in general Persian but statistically prominent in judicial texts. Concordance analysis also indicates that they typically occur in nominalized, impersonal, and citation based structures that frame judicial actions as autonomous, agentless processes. Interpreted through ESP and Critical Discourse Analysis, the findings suggest that such lexical and syntactic patterning reinforces epistemic boundaries between legal experts and lay readers, supports institutional authority, and limits interpretive agency.

KEYWORDS

Critical Discourse Analysis, Judicial Discourse, Keyness, Legal Corpus, Specialized Legal Language, Text Comprehensibility.

Introduction

Legal language is not a neutral vehicle for communicating institutional decisions. In judicial discourse, lexical choices, syntactic patterns, and formulaic expressions participate in the production of authority, the organization of procedural knowledge, and the distribution of interpretive access among different groups of readers. This issue becomes particularly important in criminal judgments, where the wording of the text may directly affect an individual's legal status, rights, obligations, and access to remedies. Previous research has shown that legal discourse is often characterized by technical terminology, nominalization, the impersonal style, long syntactic structures, and genre-specific formulae, all of which may deviate legal texts from ordinary language and the interpretive resources of lay readers (Gibbons, 2003; Solan & Tiersma, 2005; Tiersma, 1999;). From the perspective of genre analysis and language for specific purposes, court judgments can be regarded as specialized institutional texts produced within a professional discourse community and shaped by recurrent communicative purposes, textual moves, and lexical-grammatical conventions (Bhatia, 1993; Swales, 2004). At the same time, Critical Discourse Analysis views such texts as sites where institutional power is linguistically represented, legitimized, and reproduced (Fairclough, 1995, 2001; van Dijk, 2001, 2006; Wodak & Meyer, 2016). Against this background, the present study examined the specialized vocabulary of Iranian criminal court judgments through a keyword-based corpus approach. Its central aim was to identify the lexical items that distinguish the language of criminal judgments from general Persian and to interpret their semantic, syntactic, and discourse functions. The study also addresses the question of comprehensibility by asking to what extent the salient vocabulary of criminal judgments is accessible to non-specialist readers. In doing so, it connects corpus-based legal linguistics with broader concerns in judicial transparency, plain legal language, and linguistic justice (Han et al., 2024; Williams, 2022).

Methodology The study adopts a corpus-based quantitative interpretive design. The target corpus consisted of 163 first-instance Iranian criminal court judgments collected from official judicial sources. After cleaning and preprocessing, the corpus contained 85,887 tokens and 5,736 word types. Preprocessing included the removal of non-textual elements, normalization of Persian characters, standardization of spacing, deletion of non-Persian characters, and rule-based tokenization. The target corpus was compared with a large general Persian reference corpus containing 38,312,521 tokens and 426,854 word types. The use of a large reference corpus made it possible to identify lexical items that are not merely frequent in the target corpus, but statistically over-represented in comparison with general Persian usage, a procedure widely recommended in corpus-based keyword studies (Brezina, 2018; Scott & Tribble, 2006; Rayson, 2008). Keyness was calculated through the Log-Likelihood test, which is commonly used for comparing corpora of the unequal size and for identifying statistically significant differences in lexical distribution (Rayson & Garside, 2000; Scott & Tribble, 2006). The initial output consisted of the top 1,000 keywords with the highest Log-Likelihood values. These items were then refined in two stages. First, high-frequency function words, pronouns, light verbs, clitics, and other items with little analytical value were removed. Second, the remaining lexical items were evaluated according to five criteria: legal specificity, procedural relevance, institutional role, terminological function, and recurrent co-occurrence with legal, decision-oriented, or citational structures. Concordance and KWIC analyses were carried out with AntConc (Anthony, 2023) in order to examine the actual syntactic and discourse environments in which selected keywords occurred. This allowed the study to move from statistical salience to contextual interpretation, a methodological step emphasized in corpus-assisted discourse studies (Baker, 2006; McEnery & Hardie, 2012).

Findings The analysis revealed a clear lexical distance between the corpus of criminal judgments and general Persian. The most salient positive keywords were not random high-frequency items; rather, they belonged to the core semantic and institutional domains of criminal justice. Words such as *moteham* 'accused', *qatl* 'murder', *maqtool* 'deceased/victim', *qānun* 'law', *māddeh* 'article', *keyfari* 'criminal', *ettehām* 'charge', *diyeh* 'blood money', *shāki*

‘complainant’, *ertekāb* ‘commission’, *habs* ‘imprisonment’, *baze* ‘offence’, *dādrasi* ‘proceedings’, and *eqrār* ‘confession’ occurred with a markedly greater frequency in the criminal judgment corpus than in the general reference corpus. Table 1 presents a sample of the most salient positive keywords.

Keyword	Frequency in target corpus	Frequency in reference corpus	Log-Likelihood value	Main discourse function
<i>moteham</i> ‘accused’	965	16	3055.162	Legal identification of the defendant
<i>qatl</i> ‘murder’	469	15	1433.560	Naming the criminal act
<i>maqtool</i> ‘deceased/victim’	293	1	962.273	Institutional naming of the victim
<i>qānun</i> ‘law’	402	86	919.664	Statutory reference and legal authority
<i>māddeh</i> ‘article’	300	18	867.731	Intertextual reference to legal provisions
<i>keyfari</i> ‘criminal’	230	6	712.137	Marking the legal-procedural domain
<i>ettehām</i> ‘charge’	201	11	587.114	Framing accusation as legal status
<i>diyeh</i> ‘blood money’	197	10	579.779	Naming penal/legal consequence
<i>ertekāb</i> ‘commission’	139	2	442.491	Transforming action into legal event
<i>dādrasi</i> ‘proceedings’	128	8	368.541	Representing judicial procedure

The keywords clustered into five main semantic-functional domains: criminal acts and penal attributes, judicial procedure, legal institutions and participant roles, punishment and statutory references, and forensic-medical evidence. Each domain contributed to a different part of the judgment. Words related to criminal acts, such as ‘murder’, ‘theft’, ‘threat’, and ‘offence’, appeared mainly in the description of the event and the formulation of the charge. Procedural words, such as ‘appeal’, ‘retrial request’, ‘prosecution’, and ‘investigation’ organized the institutional movement of the case. Institutional nouns, including ‘court’, ‘prosecutor’s office’, ‘branch’, ‘prosecutor’, ‘investigator’, ‘accused’, and ‘complainant’ defined the roles through which human participants entered the legal text. Terms related to punishment and statutory reference, such as ‘article’, ‘note’, ‘imprisonment’, ‘blood money’, ‘discretionary punishment’, and ‘pursuant to’ provided the textual basis for legitimacy and legal justification. Finally, forensic-medical terms such as ‘injury’, ‘bruise’, ‘fracture’, ‘bleeding’, and ‘autopsy’ contributed to the evidentiary construction of the material element of crime. KWIC analysis showed that the most salient keywords frequently occurred in recurrent legal formulae and nominalized structures. For instance, *ettehām* ‘charge’ appeared in patterns such as ‘the attributed charge’, ‘the alleged charge’, and ‘the charge is established’. *Ta‘qib* ‘prosecution’ occurred in formulae such as ‘criminal prosecution is discontinued’ and ‘the discontinuance of prosecution is declared’. *Baze* ‘offence’ appeared in expressions such as ‘the attributed offence’, ‘the committed offence’, and ‘the occurrence of the offence’. These patterns suggest that key legal words do not function as isolated lexical items. Rather, they operate within formulaic lexical-syntactic frames that transform human actions into legally classified events and judicially evaluated states. This finding is consistent with studies of legal phraseology and lexical bundles in judicial discourse, which show that court judgments rely heavily on recurrent multiword units to construct legal reasoning and institutional coherence (Breeze, 2013, 2021; Goźdz-Roszkowski, 2021). The analysis of comprehensibility further showed that the

specialized vocabulary of criminal judgments is unevenly accessible to non-specialist readers. Some terms, such as ‘murder’, ‘theft’, ‘complaint’, ‘court’, and ‘judgment’ are relatively familiar because they circulate in news discourse and everyday legal experience. A second group, including ‘indictment’, ‘investigator’, ‘appeal’, ‘retrial request’, and ‘prosecution’ is partially transparent but requires procedural knowledge for accurate interpretation. A third group is markedly difficult and includes terms such as *mowqufi* ‘discontinuance’, *lowth*, *arsh*, *ashadd* ‘the most severe’, *ta‘ziri* ‘discretionary punishment’, *mazboot* ‘seized/recorded’, *vefq* ‘pursuant to’, *māvaqa‘* ‘what occurred’, and *este‘zān* ‘request for authorization’. These words are either absent from everyday Persian or carry legal meanings that cannot be inferred from ordinary usage. This finding supports the argument that the difficulty of legal texts is not reducible to sentence length or surface complexity; it also arises from terminological density, procedural presuppositions, and the reader’s unequal access to legal knowledge (Han et al., 2024).

Discussion and Conclusion The findings indicate that Iranian criminal court judgments are shaped by a specialized lexical order that both serves the precision of legal reasoning and reinforces the institutional distance between judicial discourse and ordinary language. In terms of language for specific purposes, the judgments display the main features of a professional legal genre: a stable textual architecture, specialized terminology, recurrent phraseology, and predictable patterns of reference and decision-making (Bhatia, 1993; Swales, 2004). Their vocabulary does not merely name legal objects; it also organizes the movement of the text from event description to legal classification, evidentiary evaluation, statutory justification, and final decision. From a critical discourse perspective, however, the same lexical and syntactic order has broader implications. Nominalizations such as ‘establishment’, ‘commission’, ‘issuance’, ‘declaration’, ‘prosecution’, and ‘discontinuance’ often background human agency and present judicial action as an institutional process rather than an individual decision. Impersonal and passive-like structures such as ‘it is declared’, ‘it is established’, ‘it is ordered’, and ‘the defendant is sentenced’ further strengthen this effect. As Fairclough (1995, 2001) argues, such grammatical choices can shift attention away from social actors toward abstract institutional processes. In the present corpus, this shift contributes to the representation of the judgment as objective, procedural, and self-authorizing. The study also shows that legal actors are frequently reduced to institutional labels: ‘accused’, ‘complainant’, ‘convict’, ‘deceased’, ‘the aforementioned person’, and similar expressions. This mode of reference gives the text legal precision, but it also distances the reader from the lived identity of the individuals involved. In van Dijk’s (2001, 2006) terms, such discourse practices are part of the linguistic management of knowledge and authority. They regulate who can interpret the text, on what terms, and with what degree of independence. For legally trained readers, the specialized vocabulary of criminal judgments functions as a precise professional code. For ordinary readers, it may create interpretive dependency and restrict the independent understanding of rights, obligations, and possible legal remedies. The principal conclusion of the study is therefore twofold. On the one hand, the lexical specialization of Iranian criminal judgments is a necessary component of legal exactness, procedural continuity, and institutional validity. On the other hand, when this specialization is not accompanied by explanatory mechanisms, it may limit public access to legal meaning. Public availability of judgments does not by itself guarantee communicative access; a text may be accessible as a document while remaining difficult to understand as a legal act. This distinction is crucial for debates on judicial transparency and linguistic justice. The study contributes to Persian legal linguistics by offering an empirical account of the vocabulary of criminal judgments through keyness analysis, semantic classification, KWIC-based interpretation, and an assessment of lexical comprehensibility. Its findings point to several practical directions: the development of Persian legal readability models, the compilation of explanatory glossaries for recurrent criminal-law terms, the preparation of simplified or annotated versions of judgments for non-specialist readers, and experimental studies measuring

how ordinary citizens actually understand judicial texts. Such measures need not weaken legal precision; rather, they can enhance institutional accountability, public trust, and meaningful access to justice.

Keywords

Critical Discourse Analysis, Judicial Discourse, Keynes, Legal Corpus, Specialized Legal Language, Text Comprehensibility.

«مقاله پژوهشی»

واژگان قانون در بوته نقد: تحلیل کلیدواژه‌محور زبان تخصصی حقوقی در پیکره آراء دادگاه‌های کیفری ایران

پریسا نجفی^۱، فریده نیک‌پور^۲، محمود رضا مرادیان^{۳*}، سینا احمدوند^۴ **iD**

چکیده

در این پژوهش، ویژگی‌های واژگانی آراء کیفری دادگاه‌های بدوی ایران و میزان فاصله‌گیری زبانی آن‌ها از زبان عمومی فارسی بررسی شد. مسئله اصلی پژوهش تبیین میزان تخصصی‌بودن زبان این متون و پیامدهای آن برای فهم‌پذیری و کارکرد نهادی آراء قضایی بود. داده‌ها شامل پیکره‌ای تخصصی متشکل از حدود ۸۵ هزار واژه از آراء کیفری بود که پس از پیش‌پردازش به‌عنوان پیکره هدف تحلیل شد و با پیکره مرجع زبان عمومی فارسی شامل بیش از ۳۸ میلیون واژه مقایسه گردید. برای شناسایی واژگان شاخص، از تحلیل کلیدواژگی مبتنی بر آزمون آماری Log-Likelihood استفاده شد. پس از حذف واژه‌های تصفیه‌شونده و اقلام فاقد ارزش تحلیلی، تحلیل‌های بسامدی و همبندی با استفاده از نرم‌افزار انتکانک (۴.۳.۳) انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که کلیدواژه‌های مثبت عمدتاً در چهار حوزه جرم و اوصاف کیفری، فرآیند دادرسی، نهادها و نقش‌های قضایی و مفاهیم کیفری متمرکز هستند و در زبان عمومی بسامد اندکی دارند. همچنین این واژگان غالباً در ساخت‌های اسمی‌سازی شده و غیرشخصی به‌کار می‌روند و کنش قضایی را به‌صورت فرآیندی نهادمحور بازنمایی می‌کنند. نتایج نشان داد که زبان آراء کیفری با اتکا به واژگان تخصصی و الگوهای غیرشخصی، مرز میان متخصصان حقوقی و مخاطبان عمومی را تقویت کرده و در بازتولید اقتدار نهادی نقش دارد.

واژه‌های کلیدی

تحلیل گفتمان انتقادی، پیکره حقوقی، زبان تخصصی حقوقی، فهم‌پذیری متن، گفتمان قضایی، کلیدواژگی.

۱. استادیار، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۲. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی، گروه زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۳. دانشیار، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۴. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حقوق، حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله بروجردی، بروجرد، ایران.

نویسنده مسئول:

محمود رضا مرادیان

رایانامه: Moradian.m@lu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۱

استناد به این مقاله:

نجفی، پریسا؛ نیک‌پور، فریده؛ مرادیان، محمود رضا؛ احمدوند، سینا (۱۴۰۵). واژگان قانون در بوته نقد: تحلیل کلیدواژه‌محور زبان تخصصی حقوقی در پیکره آراء دادگاه‌های کیفری ایران، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، ۹ (۳۴)، ۷۷-۱۰۲.

DOI: [10.30473/il.2026.76882.1734](https://doi.org/10.30473/il.2026.76882.1734)

مقدمه

در جوامع معاصر، نهادهای حقوقی و قضایی عمدتاً از طریق زبان رسمی و تخصصی با شهروندان ارتباط برقرار می‌کنند، زبانی که نه تنها وسیله‌ای برای انتقال پیام، بلکه سازوکاری برای بازنمایی اقتدار، سلسله‌مراتب نهادی و مشروعیت‌بخشی به فرآیندهای حقوقی تلقی می‌شود (فرکلاف،^۱ ۱۹۹۵؛ وداک و میر،^۲ ۲۰۱۶). گفتمان حقوقی، از جمله دادنامه‌ها، احکام و گزارش‌های دادرسی، دارای ویژگی‌هایی چون ساخت‌های نحوی طولانی و پیچیده، واژگان انتزاعی و اصطلاحات فنی حقوقی است. این فاصله میان زبان حقوقی و زبان عمومی، در مطالعات مختلف محل بحث و بررسی بوده است، چنانکه تیرزما^۳ (۱۹۹۹) بیان می‌دارد، زبان حقوقی به دلیل کاربرد ساختارهای دستوری نامأنوس، اصطلاحات برگرفته از لاتین و کاربرد افراطی اسم‌سازی‌ها، بسیار متفاوت از زبان روزمره است و به همین دلیل برای عموم قابل فهم نیست. به همین خاطر، گینز^۴ (۲۰۰۳)، مفهوم زبان حقوقی به‌مثابه کد تخصصی را مطرح می‌کند که تنها اعضای درون نظام حقوقی قادر به رمزگشایی کامل آن هستند. پژوهش‌های دیگر نیز تأیید می‌کنند که این زبان ممکن است به‌گونه‌ای از «گفتمان بسته» تبدیل شود که بیشتر برای متخصصان حقوقی قابل فهم باشد، درحالی‌که، شهروندان عادی که مخاطبان نهایی قوانین هستند، از آن محروم می‌مانند (گینز،^۴ ۲۰۰۳؛ سالن^۵ و تیرزما،^۶ ۲۰۰۵؛ زودی،^۷ ۲۰۱۹). این شکاف، چالشی جدی در مسیر دسترسی به عدالت ارتباطی ایجاد می‌کند. این مسئله به‌ویژه در حوزه عدالت کیفری اهمیت پیدا می‌کند، چرا که شهروندان باید بتوانند حقوق خود و استدلال‌های دادگاه را درک کنند تا بتوانند در موضع دفاع به نحوی مطلوب عمل نمایند. لذا، متون حقوقی اغلب مانند زبانی بیگانه به نظر می‌رسند و این موضوع موجب کاهش شفافیت و اعتماد عمومی به نظام حقوقی می‌شود (سالن و تیرزما،^۶ ۲۰۰۵). در واکنش به چالش مورد وصف، جنبش‌هایی مانند «زبان ساده در قانون»^۸ شکل گرفته‌اند که هدفشان استفاده از زبان شفاف، مستقیم و قابل فهم در اسناد حقوقی است تا عدالت زبانی را

بهبود بخشند (گارنر^{۱۰}، ۲۰۲۳؛ ادلر^{۱۱}، ۲۰۱۲). در این راستا، پژوهش بنسن و کسلر^{۱۲} (۱۹۸۷) نشان می‌دهد که ساده‌سازی زبان حقوقی نه تنها از اعتبار قانونی نمی‌کاهد، بلکه باعث افزایش اقناع‌پذیری و درک بهتر مردم از مطالب حقوقی می‌شود (کسلر و بنسن، ۱۹۸۷؛ ویلیامز^{۱۳}، ۲۰۲۲).

در سال‌های اخیر، زبان‌شناسی پیکره‌ای ابزارهایی برای بررسی ساختار زبانی متن‌های حقوقی فراهم است، ابزارهایی که قادرند تفاوت‌های معنادار میان زبان عمومی و گفتمان حقوقی را در مقیاس وسیع نشان دهند. تحلیل کلیدواژه‌ها، سنجش همابندی‌ها و مطالعه توزیع ساخت‌های نحوی امکان آن را فراهم کرده است که واژگان و الگوهای تخصصی به‌صورت آماری و مبتنی بر شواهد (داده‌های موجود در پیکره) استخراج شوند (بیکر^{۱۴}، ۲۰۰۶؛ مکنری و هاردی^{۱۵}، ۲۰۱۱) و نقش آنها در تولید معنا و اقتدار نهادی تحلیل گردد. مطالعاتی از جمله گوژر روشکوفسکی^{۱۶} (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که در آراء قضایی، واحدهای واژگانی و عبارت‌بنیاد به‌صورت الگوهای ثابت و تکرار شونده رخ می‌دهد، مانند ساختارهایی که دارای کارکردی قالب‌مند^{۱۷} هستند و می‌توان آن‌ها را نشانه تثبیت و نهادینه شدن ژانر تخصصی رأی قضایی دانست. همان و همکاران (۲۰۲۴) در یک مرور نظام‌مند به این نتیجه رسیده‌اند که شاخص‌های رایج خوانایی، مانند شاخص فلش کینکید^{۱۸}، برای ارزیابی دقیق متون حقوقی ناکافی‌اند، زیرا این شاخص‌ها اغلب ویژگی‌های منحصر به فرد زبان حقوقی از جمله واژگان تخصصی، ساختارهای نحوی پیچیده و زمینه‌های روبه‌ای را نادیده

10. Garner

11. Adler

12. Benson & Kessler

13. Williams

14. Baker

15. McEnery & Hardie

16. Goźdz-Roszkowski

17. Formulaic

۱۸. شاخص خوانایی Flesch-Kincaid یکی از مشهورترین و پراستفاده‌ترین ابزارهای سنجش سطح خوانایی متن است که بر اساس دو معیار اصلی یعنی متوسط طول جملات و متوسط تعداد هجاها در هر کلمه طراحی شده است (Kincaid et al., 1975). این شاخص، که در اصل برای متون آموزشی و غیرتخصصی توسعه یافته، عددی را ارائه می‌دهد که نشان‌دهنده سطح تحصیلی مورد نیاز برای درک متن است. هرچند Flesch-Kincaid در محیط‌های آموزشی کاربرد گسترده‌ای دارد، اما محدودیت‌هایی در تحلیل متون تخصصی مانند متون حقوقی دارد؛ زیرا نمی‌تواند پیچیدگی‌های واژگانی و ساختاری خاص این متون را به‌درستی بازتاب دهد (DuBay, 2004).

1. Fairclough

2. Wodak & Meyer

3. Tiersma

4. Nominalization

5. Gibbons

6. Closed discourse

7. Solan

8. Zódi

9. Plain Language in Law

تقلیل هویت انسانی به نقش نهادی تحلیل می‌شود. در راستای اهداف پژوهش، پرسش‌های زیر مطرح می‌گردند:

۱- کدام واژه‌ها در آراء دادگاه‌های کیفری ایران به‌طور

معنادار بیشتر از زبان عمومی به‌کار رفته‌اند؟

۲- این واژه‌ها در چه حوزه‌های معنایی و ساخت‌واژی

قرار می‌گیرند؟

۳- میزان فهم‌پذیری این واژه‌ها برای مخاطب

غیرمتخصص تا چه اندازه است؟

۴- این انتخاب واژگانی چگونه به بازتولید قدرت نهادی،

مرزبندی دانشی و کاهش دسترسی عمومی یاری

می‌رساند؟

چارچوب نظری مطالعه حاضر مبتنی بر رویکرد زبان

برای اهداف ویژه^۶ (باتیا، ۱۹۹۳؛ سویلز، ۲۰۰۴) و تحلیل

گفتمان انتقادی^۷ (فرکلاف، ۱۹۹۵، ون دایک، ۲۰۰۶) است،

رویکردی که زبان حقوقی را نه صرفاً مجموعه‌ای از

نشانه‌های واژگانی، بلکه به‌مثابه ابزاری نهادی برای تولید

معنا و اعمال قدرت بررسی می‌کند. تحلیل کمی کلیدواژه‌ها

(اسکات، ۲۰۰۱؛ رایسن، ۲۰۰۸) امکان شناسایی ویژگی‌های

تمایز گفتمان حقوقی را فراهم می‌سازد. در کنار این سطح

توصیفی، تفسیر انتقادی داده‌ها آشکار می‌کند که همین

انتخاب‌ها چگونه در جهت شمول یا طرد گروه‌های خاصی از

مخاطبان عمل می‌کنند و به بازتولید مرز میان کاربران

متخصص و غیرمتخصص زبان حقوقی می‌انجامد (ون

دایک، ۲۰۰۶؛ فرکلاف، ۱۹۹۵). پیکره پژوهش حاضر شامل

۱۶۳ رأی کیفری بدوی گردآوری و پس از پاک‌سازی،

نرمال‌سازی و توکنیزه‌سازی به عنوان پیکره هدف مورد

تحلیل قرار گرفت. برای سنجش میزان برجستگی واژگان در

این پیکره، از یک پیکره بزرگ و عمومی زبان فارسی

به‌عنوان پیکره مرجع استفاده شد. تحلیل تفاوت‌های واژگانی

با استفاده از شاخص آماری Log-likelihood (LL) انجام

گرفت تا مشخص شود کدام واژگان با فراوانی غیرمنتظره در

متون قضایی استفاده می‌شوند و بنابراین نقش تخصصی و

نهادی دارند. سپس برای واکاوی نقش نحوی و گفتمانی این

واژگان، خطوط همابندی آن‌ها با ابزار KWIC استخراج و

بررسی شد. تحلیل همابندی‌ها امکان شناسایی خوشه‌های

اصطلاحی، ساخت‌های ثابت مبتنی بر استدلال حقوقی و

الگوهای نحوی غالب در صدور رأی را فراهم ساخت.

می‌گیرند، در حالی که این عوامل نقش مهمی در دشواری

درک و فهم این متون دارند. در همین راستا، اش و

همکاران^۱ (۲۰۲۳) با بهره‌گیری از قابلیت‌های هوش

مصنوعی و مدل‌های زبان بزرگ^۲، نشان داده‌اند که استفاده

از روش‌هایی همچون ساده‌سازی زبانی و تلخیص محتوای

آراء قضایی می‌تواند به طرز چشمگیری میزان درک مخاطبان

را، به‌ویژه کسانی که فاقد پیش‌زمینه حقوقی هستند، افزایش

دهد و حتی رضایت‌مندی آنان از تعامل با نظام قضایی را

بهبود بخشد. این یافته‌ها بر اهمیت بهره‌گیری از فناوری‌های

نوین زبانی در جهت دسترس‌پذیرتر کردن متون حقوقی و

تحقق عدالت ارتباطی تأکید دارند. بررسی‌های اولیه در

پژوهش حاضر مؤید آن است که در ایران نیز وضعیت

مشابهی حاکم است. آراء دادگاه‌های کیفری معمولاً با زبانی

رسمی و سرشار از اصطلاحات تخصصی نوشته می‌شوند که

بیشتر برای مخاطبان درون‌نهادی مانند قضات و وکلا

طراحی شده‌اند. برای بسیاری از شهروندان عادی که آموزش

حقوقی ندیده‌اند، درک کامل این آراء دشوار یا حتی ناممکن

است. با وجود رشد چشمگیر مطالعات حقوق‌زبان‌شناختی در

سطح بین‌المللی، پژوهش‌های پیکره‌محور درباره گفتمان

حقوقی فارسی بسیار اندک است و هیچ پژوهشی تاکنون

به‌صورت نظام‌مند به استخراج کلیدواژه‌های دادنامه‌های

کیفری، مقایسه آنها با زبان عمومی و تحلیل انتقادی نقش

آنها در بازتولید قدرت نهادی نپرداخته است و از این رهیافت

دو خلأ مشاهده می‌شود: نخست، نبود نقشه واژگانی مبتنی بر

تحلیل آماری از زبان احکام کیفری و دوم، فقدان تفسیر

انتقادی از نقش این واژگان در مرزبندی دانشی و هویتی

میان متخصصان و غیرمتخصصان. بنابراین مطالعه حاضر را

می‌توان گامی در جهت پوشش شکاف مذکور قلمداد نمود.

برای نیل بدین مقصود، از رویکرد کلیدواژه‌محور در

زبان‌شناسی پیکره‌ای (کالپپر و دمن^۳، ۲۰۱۵؛ رایسن^۴، ۲۰۰۸)

استفاده شد تا واژگانی که به‌طور معنادار بیش از حد در پیکره

متون قضایی تکرار می‌شوند، شناسایی و طبقه‌بندی شوند.

سپس با بهره‌گیری از رهیافت تحلیل گفتمان انتقادی

(فرکلاف، ۲۰۰۱؛ ون دایک^۵، ۲۰۰۶)، نحوه کارکرد این

واژگان در ایجاد انحصار زبانی، غیرشخصی‌سازی کنش‌ها و

1. Ash, et al.

2. Large Language Model (LLM)

3. Culpeper, J., & Demmen

4. Rayson

5. van Dijk

6. Language for Specific Language (LSP)

7. Critical Discourse Analysis (CDA)

پیشینه

زبان حقوقی از دیرباز به‌عنوان گونه‌ای تخصصی و فاقد شفافیت برای مخاطب عام شناخته شده است، تحلیل‌های ژانری نشان می‌دهد که این نوع گفتمان دارای الگوهای واژگانی و نحوی خاصی است که فهم آن برای مخاطب غیرمتخصص چالش‌آفرین است (سویلز، ۱۹۹۰؛ باتیا، ۱۹۹۳). اثر پیشگام ملینکوف^۳ با عنوان «زبان حقوقی»^۴ (۱۹۶۳) نیز زبان انگلیسی حقوقی را به سبب سبک کهن و ساختار پیچیده‌اش مورد نقد قرار می‌دهد و تأکید می‌کند که این ویژگی‌ها موجب ایجاد موانعی میان قانون و عموم مردم می‌شوند. در این متون، اصطلاحات حقوقی و ساخت‌های قالب‌مند نقش نهادی ایفا می‌کنند. همان‌گونه که پژوهشگران (گینز، ۲۰۰۳؛ تیرزما، ۱۹۹۹؛ زودی، ۲۰۱۹) اشاره می‌کنند، همین ویژگی‌ها موجب شکل‌گیری موانع درک برای عموم می‌شود. بررسی‌های جدید نیز نشان می‌دهد که حتی با اعمال اصلاحات مبتنی بر زبان ساده، ساخت‌های سنتی حقوقی همچنان حفظ می‌شوند و نشانه‌های نهادی و زبانی پیچیده از متن حذف نمی‌گردد (لین و همکاران، ۲۰۲۳؛ بگداسارو و دگیتانو، ۲۰۲۴). در همین راستا، «جنبش زبان ساده»^۵ تلاش دارد شفافیت حقوقی را ارتقا دهد و امکان مشارکت عمومی در فهم متون رسمی را افزایش دهد. هرچند پیشنهادهایی برای ساده‌سازی ساختارها و واژگان متن مطرح شده است (بنسن و کسلر، ۱۹۸۷؛ گارنر، ۲۰۲۳)، اما دشواری درک متن تنها محدود به دشواری ساختاری و واژگان نمی‌شود. مثلاً، پژوهش‌هایی از جمله زودی (۲۰۱۹) نشان داده‌اند که دشواری درک متن به دانش نهادی، قابلیت تفسیر حقوقی و الزامات کاربردشناختی نیز وابسته است.

هم‌زمان، توسعه روش‌های پیکره‌بنیاد^۶ تأثیر چشمگیری بر مطالعه زبان حقوقی داشته است. پژوهش‌هایی نظیر گوژر روشکوسکی (۲۰۲۱) و رودریگزپوئنته و ارناندس کوآلا^۷ (۲۰۲۳) نشان داده‌اند که روش‌های کمی نظیر تحلیل کلیدواژه، خوشه‌بندی واژگانی و بررسی حوزه‌های معنایی می‌تواند الگوهای نهادی، زبان ارزشی و ساخت

قالب‌بندی‌شده^۸ متن را به‌صورت نظام‌مند آشکار کند. برای نمونه، گوژر روشکوسکی (۲۰۲۱) واژگان «احترام» و «بی‌احترامی»^۹ را به‌عنوان کلیدواژه در آراء دیوان عالی آمریکا شناسایی کرد و نشان داد این موارد شاخص‌های ارزش‌گذاری و موضع‌گیری قضایی هستند. در همین راستا، رودریگزپوئنته و ارناندس کوآلا (۲۰۲۳) پیکره‌ای با عنوان CoCELD^{۱۰} معرفی کرده‌اند که امکان تحلیل نظام‌مند هم‌زمان نگر تصمیمات قضایی را فراهم می‌سازد و نشان می‌دهد تغییر در انتخاب واژگان ارزش‌گذارانه، نحوه تعیین شدت مجازات و الگوی استدلال حقوقی چگونه بر ساختار رأی اثر می‌گذارد. دیگر یافته‌ها نیز نشان داده‌اند که تحولات فناورانه، از جمله فرآیند دیجیتال‌سازی آراء دادگاه و استخراج خودکار مفاد حقوقی، ظرفیت‌های جدیدی برای مطالعه الگوهای نهادی ایجاد کرده است (همت و همکاران، ۲۰۲۳؛ بلاندینو، ۲۰۲۴). این روش‌های پیکره‌ای، مانند تحلیل کلیدواژه و حوزه‌های معنایی، امکان مقایسه نظام‌مند متون حقوقی با زبان عمومی را با استفاده از شاخص‌های آماری فراهم کرده و نشان می‌دهند چگونه انتخاب واژگان، اولویت‌های نهادی را بازتاب می‌دهد و در شکل‌دهی گفتمان اقتدار رسمی نقش ایفا می‌کند.

در سطح نظری، تحلیل گفتمان انتقادی ابزار مهمی

10. Formulaic

۱۱. نمونه‌های کاربردی واژه «بی‌احترامی» در آرای قضایی:
  - بی‌احترامی به دادگاه: واژه «بی‌احترامی به دادگاه» معمولاً به رفتار یا اظهاراتی اشاره دارد که شأن و اقتدار دادگاه را خدشه‌دار می‌کند، مثل بدرفتاری با قضات یا بی‌اعتنایی به دستورات دادگاه.
  - بی‌احترامی به قوانین و مقررات: وقتی که یک طرف دعوی قواعد قانونی را نقض می‌کند یا از اجرای دستورات قانونی سرپیچی می‌نماید، معمولاً در متن آرای قضایی به عنوان «بی‌احترامی به قوانین» مورد اشاره قرار می‌گیرد.
  - بی‌احترامی میان طرفین: در برخی موارد، درگیری‌های لفظی یا رفتاری میان طرفین پرونده که موجب خدشه‌دار شدن شأن و حقوق طرف مقابل می‌شود، به عنوان مصادیق «بی‌احترامی» توصیف می‌شود.

۱۲. پیکره CoCELD یک پیکره تخصصی از متون احکام قضایی است که شامل حدود ۷۳۰ هزار واژه از آرای دادگاه‌های عالی بریتانیا و کشورهای مشترک‌المنافع در بازه ۱۹۵۰ تا ۲۰۲۱ می‌باشد. این پیکره امکان تحلیل هم‌زمان و تاریخی زبان حقوقی را فراهم کرده و به‌صورت برچسب‌گذاری شده و متن خام منتشر شده است و به‌عنوان منبعی نظام‌مند برای مطالعه تغییرات زبانی در گفتمان قضایی به کار می‌رود (Rodríguez-Puente & Hernández-Coalla, 2023).

13. Hemmat et al.

14. Blandino

1. Swales
2. Bhatia
3. Mellinkoff, D
4. The Language of the Law
5. Lin et al.
6. Bagdasarov & Degaetano-Ortlieb
7. Plain Language Movement
8. Corpus-based
9. Rodríguez-Puente & Hernández-Coalla

محصول واژگان فنی بلکه حاصل ترکیب نامتوازن نقش‌های نهادی و راهبردهای زبانی در پنهان‌سازی عاملیت است.

همچنین در حوزه‌های پژوهش مربوط به کاربست زبان برای اهداف ویژه مباحثی پیرامون سبک و سیاق خاص زبان حقوقی عنوان شده است. برای نمونه آثار باتیا (۱۹۹۳) و سویلز (۱۹۹۰، ۲۰۰۴) که در حوزه تحلیل ژانر فعالیت دارند، تأکید دارند که هر حوزه حرفه‌ای، الگوهای واژگانی-دستوری و اهداف ارتباطی خاص خود را دارد. در بستر حقوقی، این مطالعات نشان می‌دهند که باید آراء صادره در دادگاه‌ها را به‌عنوان یک ژانر خاص در نظر گرفت؛ این متون از طرح‌واره‌ای^۴ مشخص شامل بخش‌هایی چون *واقعیات*، *استدلال*،^۵ و حکم^۶ پیروی می‌کنند و از واژگان تخصصی همان حوزه استفاده می‌کنند. با مقایسه پیکره‌های حقوقی با پیکره‌های عمومی، پژوهشگران می‌توانند واژگان ویژه این گونه را از طریق تحلیل کلیدواژه شناسایی کنند. یافته‌های بریز (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که پیچیدگی گفتمان حقوقی، اعم از تراکم واژگان تخصصی و ساخت‌های اسمی‌شده، بخشی آگاهانه از طراحی ژانری این متون است و غالباً به کاهش فهم‌پذیری کاربران عمومی منجر می‌شود. این یافته با تحلیل‌های هایلند^۸ (۲۰۰۴) درباره نقش زبان تخصصی در ایجاد مرزبندی دانشی میان گروه‌های حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای نیز همسو می‌باشد. هان و همکاران (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای به بررسی گسترده پژوهش‌های صورت‌گرفته در زمینه سنجش خوانایی^۹ متون حقوقی پرداختند و در یک مرور نظام‌مند، کاربرد سنجه‌های خوانایی در متون حقوقی را بررسی کردند. آنان با تحلیل ۳۴ مطالعه منتخب از میان بیش از ۳۵۰۰ مقاله، شانزده ابزار مختلف را شناسایی کردند که شاخص فلش-کینکید بیشترین بسامد را داشت. یافته‌ها نشان داد که اغلب پژوهش‌ها بر متون اطلاع‌رسانی پزشکی برای بیماران متمرکز بوده و سایر حوزه‌های حقوقی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این مطالعه تأکید دارد که هیچ‌یک از سنجه‌های موجود به‌تنهایی قادر به ارزیابی دقیق خوانایی متون حقوقی نیست و توسعه ابزارهای بومی و تخصصی در این حوزه ضروری است. نتایج این پژوهش با مطالعه لین و همکاران (۲۰۲۳) هم راستا است. لین و همکاران (۲۰۲۳) نشان دادند

برای واکاوی شیوه‌های بازنمایی قدرت در زبان نهادی فراهم می‌کند. پژوهشگران این حوزه همچون فرکلاف (۱۹۹۵) و ون‌دایک (۲۰۰۱) تصریح می‌کنند که گفتمان نهادی هرگز خنثی یا بی‌طرف نیست، بلکه به‌طور فعال روابط قدرت را انتقال می‌دهد، اقتدار را مشروعیت می‌بخشد و مواضع مخالف را حذف می‌کند یا به حاشیه می‌راند. این ادعا در پژوهش‌های جدید (بگداسارو و دگیتانو، ۲۰۲۴) نیز مورد تأیید قرار گرفته است، به این صورت که پس از اجرای سیاست‌های ساده‌سازی زبان در متون حقوقی، همچنان لایه‌های سلطه‌محور و ساخت‌های تثبیت‌کننده اقتدار در متون باقی می‌مانند. وداک و میر (۲۰۱۶) نیز نشان می‌دهند که کاربرد اصطلاحات تخصصی به‌طور ضمنی مرز میان افراد متخصص و آشنا با متون حقوقی و افراد غیرمتخصص را بازتولید می‌کند و بدین ترتیب گروه‌های خارج از نظام حقوقی را در جایگاهی حاشیه‌ای قرار می‌دهد. همین روند در تحقیقات حوزه زبان و عدالت ارتباطی نیز مورد تأیید است به گونه‌ای که ساختارهای تثبیت‌شده در گفتمان حقوقی، امکان مشارکت تفسیرگرانه مخاطب را کاهش داده و خواننده را به دریافت منفعلانه سوق می‌دهد (سنی و اسیجویکس، ۲۰۲۲). از این منظر، استفاده از ساخت‌ها و واژگان پیچیده توسط قضات یا وکلان صرفاً انتخابی زبانی، بلکه سازوکاری برای تثبیت اقتدار نهادی و حفظ رمزآلودگی نظام حقوقی است. از سوی دیگر، فرکلاف (۲۰۰۱) تأکید می‌کند که ساده‌سازی آگاهانه زبان حقوقی می‌تواند نابرابری‌های شناختی را کاهش داده و شفافیت و مشارکت عمومی را افزایش دهد. از این منظر، مادامی که قضات یا وکلان از اصطلاحات پیچیده و دشوار استفاده می‌کنند، ناآگاهانه به تحکیم اقتدار خود و حفظ رمزآلودگی نظام حقوقی کمک می‌کنند. فرکلاف (۲۰۰۱) بر این باور است که ساده‌سازی زبان حقوقی می‌تواند این نابرابری قدرت را برهم زند و شفافیت و مشارکت عمومی را افزایش دهد. یافته‌های اخیر در حوزه عدالت زبانی نیز با این دیدگاه هم‌خوان است، چنان‌که بریز^۲ (۲۰۲۱) نشان می‌دهد، تغییر در سبک زبانی رأی‌های دادگاه می‌تواند به تغییر جایگاه کنشگری مخاطب منجر شود و امکان تفسیردهی فعالانه‌تر را ایجاد کند. همچنین هان و همکاران^۳ (۲۰۲۴) بر این نکته تأکید می‌کنند که دشواری در فهم متن حقوقی، نه صرفاً

4. Schemata
5. Fact
6. Reasoning
7. Ruling
8. Hyland
9. Readability Metrics

1. Sanni & Osiejewicz
2. Breeze
3. Han et al.,

پیکره‌بنیاد جدیدتر نیز سازگار است؛ مطالعاتی که نشان می‌دهند واژگان تخصصی نه صرفاً برچسب‌های معنایی، بلکه حامل نقش‌های کنشی، ارزیابانه و ایدئولوژیک در گفتمان حقوقی هستند (گوژر روشکوسکی، ۲۰۲۱؛ بریز، ۲۰۲۱). این مسئله به تقابلی بنیادین منجر می‌شود: دقت نهادی و مشروعیت استدلال حقوقی از یک سو، و دشواری فهم برای مخاطب عمومی از سوی دیگر؛ موضوعی که در برخی پژوهش‌ها (سنی و اسبجوبیکس، ۲۰۲۲؛ بگداسارو و دگیتانو، ۲۰۲۴) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

با وجود رشد این حوزه در سطح جهانی، درباره گفتمان حقوقی فارسی، به‌ویژه در زمینه آراء کیفری، مطالعات نظام‌مند اندکی انجام شده است. اکنون خلأهایی نظیر فقدان تحلیل کلیدواژه‌بنیاد، عدم ترکیب روش‌های کمی با تحلیل انتقادی و نبود شناسایی تجربی واژگان دشوارفهم و غیرعمومی آشکار است، در حالی که در ادبیات بین‌المللی چنین اصطلاحاتی با عنوان اصطلاحات پرابهام یا با «فاصله شناختی بالا» شناخته می‌شوند (ویلیامز، ۲۰۲۲؛ زودی، ۲۰۱۹). پژوهش حاضر با تکیه بر تحلیل کلیدواژه‌ها و تفسیر انتقادی آن‌ها تلاشی در جهت پوشش خلا مذکور و ارائه تصویری جامع‌تر از نحوه بازتولید اقتدار نهادی، ایجاد مرز دانشی و محدودشدن مشارکت خواننده در گفتمان احکام قضایی است. برونداد این مطالعه نه تنها شامل شناسایی واژگان تخصصی پرکاربرد در آراء است، بلکه امکان تدوین منابع آموزشی، طراحی معیارهای خوانایی، و توسعه ابزارهای توضیح‌دهنده در محیط‌های دیجیتال را نیز فراهم می‌کند؛ موضوعاتی که در مطالعات نظری اخیر بر ضرورت آن‌ها تأکید شده است. از این منظر، نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به گسترش عدالت زبانی، تقویت سواد حقوقی و بهبود شفافیت نهادی در نظام قضایی ایران کمک کند.

چارچوب نظری و روش‌شناسی

چارچوب نظری

چارچوب نظری پژوهش حاضر بر تلفیق سه رویکرد مکمل استوار است: تحلیل گفتمان انتقادی، زبان برای اهداف ویژه و زبان‌شناسی پیکره‌ای. این تلفیق، امکان تبیین زبان آراء کیفری را نه صرفاً به‌مثابه مجموعه‌ای از واحدهای واژگانی، بلکه به‌عنوان سازه‌ای گفتمانی فراهم می‌کند که در آن معنا، قدرت، اقتدار نهادی و دسترسی شناختی به‌صورت هم‌زمان تولید، کنترل و توزیع می‌شود. در تحلیل گفتمان انتقادی، زبان کنشی

ابزارهای کلاسیک خوانایی، به دلیل بی‌توجهی به استعاره‌های قانونی، تراکم اسمی و حذف عاملیت، نمی‌توانند دشواری شناختی متون قضایی را با دقت ارزیابی کنند در همین راستا، بلاندینو (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که در بسترهای نوینی چون شبکه‌های بلاک‌چین^۱، رابطه میان ساختار نظام حقوقی، زبان حقوقی و سازوکارهای نشانه‌شناختی، هر کدام به منبعی مستقل برای پیچیدگی و دشواری فهم تبدیل می‌شود؛ پیچیدگی‌ای که صرفاً با سنج‌های صوری متن قابل توضیح نیست. بریز (۲۰۱۳) به بررسی «خوشه‌های واژگانی»^۲ (عبارات چندواژه‌ای پرتکرار) در چهار ژانر مختلف متون حقوقی پرداخته است: متون حقوقی دانشگاهی، آراء قضایی، قوانین، و اسناد حقوقی. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نوع و کارکرد این خوشه‌ها در ژانرهای مختلف تفاوت چشمگیری دارد. نوشتار حقوقی دانشگاهی نسبتاً کمتر از عبارات قالبی^۳ و کلیشه‌ای بهره می‌برد، در حالی که آراء قضایی به‌طور گسترده از خوشه‌های اسمی مرتبط با عاملان، اسناد و کنش‌ها، همراه با عبارات طولانی حاوی حروف اضافه استفاده می‌کنند. این یافته همسو با یافته‌های گوژر روشکوسکی (۲۰۲۱) است که نشان داد در رأی‌های قضایی، خوشه‌ها اغلب نقشی استدلال‌ساز و استنادی دارند و از حیث توزیع، بیش از سایر ژانرهای قانونی هم‌رخدادی منظم دارند.

در مجموع، پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند که خوشه‌های واژگانی و الگوهای ثابت در متون حقوقی، نقش طرح‌واره‌ای داشته و در انسجام ساختاری متن و تحقق دقت حقوقی مؤثرند. تحلیل‌های بریز (۲۰۱۹) در ژانرهای مختلف حقوقی بیانگر آن است که آراء قضایی و متون دانشگاهی دارای الگوهای استدلال‌محور همچون افعال سوم‌شخص، بندهای موصولی و ارجاعات دقیق هستند، در حالی که قوانین و اسناد رسمی بیشتر بر ساخت‌های هم‌پایه و وجه‌نمایی^۴ تأکید دارند؛ مسئله‌ای که ویلیامز (۲۰۲۲) از آن با عنوان «شفافیت همسو با نهاد»^۵ یاد می‌کند. وی همچنین با بررسی روند ساده‌سازی زبان حقوقی در بریتانیا نشان می‌دهد که هرچند بازنویسی قوانین و مقررات منجر به افزایش شفافیت شده است، اما ساخت‌های قالبی و پیچیده در رأی‌های قضایی همچنان تداوم یافته‌اند. این یافته‌ها با تحلیل‌های

1. Blockchain Network
2. Lexical Bundles
3. Formulaic Phrases
4. Cohesion and Modality Patterns
5. Institutionally-aligned Clarity

به‌ویژه تحلیل کلیدواژه‌هاست. این رویکرد امکان انتقال از توصیف سطحی به استنتاج گفتمانی مبتنی بر شواهد را فراهم می‌سازد؛ زیرا کلیدواژه‌ها بر اساس تفاوت آماری معنادار در مقایسه با پیکره عمومی شناسایی می‌شوند (رایسن، ۲۰۰۸؛ اسکات و تریبل^۷، ۲۰۰۶) و از بعد نظری به‌مثابه شاخصی از محورها و نقش‌های معنایی متن عمل می‌کنند. مطالعات اخیر نشان داده‌اند که کلیدواژه‌ها نه تنها با جایگاه رخداد خود در ساختار رأی، بلکه با شیوه‌های استدلال قضایی، فرآیند مشروعیت‌بخشی و شکل‌بندی اقتدار نهادی پیوند دارند (گوژژ روشکوفسکی، ۲۰۲۱؛ بریز، ۲۰۲۱). افزون بر این، ادبیات مرتبط با رویکرد زبان ساده در حقوق، بعد هنجاری و عدالت‌محور این چارچوب را تقویت می‌کند. در این مطالعات نشان داده شده است که پیچیدگی واژگانی و نحوی رابطه مستقیمی با میزان فهم مخاطبان غیرمتخصص و امکان مشارکت آنان در فرآیند حقوقی دارد؛ بنابراین ساده‌سازی آگاهانه متن، سازوکاری برای ارتقای عدالت زبانی، شفافیت و دسترسی عمومی تلقی می‌شود (ویلیامز، ۲۰۲۲؛ ون بسین، ۲۰۲۳). در مجموع، چنین تلفیقی میان رویکرد تخصصی زبان، تحلیل پیکره‌ای و نگاه انتقادی، زمینه‌ای فراهم می‌سازد تا نقش زبان در بازنمایی قدرت، کنترل دانش و تنظیم دسترسی حقوقی به‌صورت نظام‌مند و مبتنی بر شواهد تحلیل شود.

روش‌شناسی

روش‌شناسی جستار حاضر مبتنی بر رویکردی کمی-توصیفی در چارچوب زبان‌شناسی پیکره‌ای است، رویکردی که به‌طور گسترده در مطالعات تحلیل زبان تخصصی، ژانرهای نهادی و توصیف الگوهای واژگانی و نحوی مورد استفاده قرار می‌گیرد (بیکر، ۲۰۰۶؛ مکتری و هاردی، ۲۰۱۱). هدف اصلی این روش، شناسایی نظام‌مند واژگانی است که در گفتمان قضایی فراوان‌تر، برجسته‌تر و از منظر نهادی معنادارتر از زبان عمومی رخ می‌دهند. برای دستیابی به این هدف، مقایسه‌ای کمی-تفسیری میان دو پیکره انجام شد: یک پیکره هدف شامل متون رسمی آراء کیفری و یک پیکره مرجع شامل داده‌های عمومی زبان فارسی. پیکره هدف شامل ۱۶۳ رأی کیفری دادگاه‌های بدوی صادره از شعبه‌های مختلف دادسراها و دادگاه‌های تهران و شهرستان موجود در سایت <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Index> از تاریخ

اجتماعی تلقی می‌شود که از طریق آن ساختارهای سلطه، نابرابری و ایدئولوژی بازنمایی و بازتولید می‌گردند (فرکلاف، ۱۹۹۵؛ ون دایک، ۲۰۱۵). در الگوی سه‌سطحی فرکلاف (۱۹۹۵) متن^۱، رویه گفتمانی^۲ و بستر اجتماعی^۳ مبنای تحلیل قرار می‌گیرد. تمرکز جستار حاضر بر سطح متن و انتخاب‌های واژگانی و نحوی است، اما این انتخاب‌ها همواره در پیوند با سازوکارهای نهادی تولید رأی، شیوه‌های تفسیر آن و منطق اقتدار دستگاه قضایی تحلیل می‌شود. در چنین چارچوبی، کاربرد واژگان تخصصی در متون حقوقی صرفاً نقشی ارجاعی ندارد، بلکه شاخصی برای مرزبندی اجتماعی محسوب می‌شود. این فرآیند در عمل نوعی تخصیص اقتدار تفسیری را رقم می‌زند؛ به این معنا که گروه‌های حرفه‌ای حقوقی به‌واسطه دانش نهادی و دسترسی به منابع تفسیری، مرجع اصلی فهم متن تلقی می‌شوند، در حالی که مخاطبان غیرمتخصص به حاشیه رانده شده و وابسته به میانجی باقی می‌مانند. در ادبیات تحلیل گفتمان، این وضعیت به‌عنوان سازوکاری برای بازتولید قدرت زبان‌محور توصیف شده است، زیرا دسترسی محدود به دانش تخصصی عملاً توزیع نابرابر امکان تفسیر و مشارکت را تثبیت می‌کند (وداک و میر، ۲۰۱۶؛ زاتزمن و اریگان^۴، ۲۰۲۳). در کنار رویکردهای انتقادی، نظریه زبان برای اهداف ویژه، چارچوبی نظام‌مند برای تبیین شکل‌گیری الگوهای تخصصی در گفتمان حقوقی فراهم می‌کند. مطابق دیدگاه‌های مبتنی بر وضعیت ارتباطی و ژانر، هر حوزه تخصصی مجموعه‌ای از ساختارهای تثبیت‌شده را پدید می‌آورد که با نقش کنشگران، اهداف ارتباطی متن و نظام اجتماعی آن حوزه هم‌راستا هستند (هلیدی^۵، ۱۹۷۸؛ بیبر و همکاران^۶، ۱۹۹۹). بر این اساس، پژوهش‌های ژانری نشان داده‌اند که متونی نظیر آراء قضایی دارای طرح‌واره‌ای تکرارشونده‌اند و از ذخایر واژگانی و نحوی ثابتی بهره می‌گیرند که صرفاً برای اعضای جامعه گفتمانی مربوطه قابل تفسیر است (باتیا، ۱۹۹۳؛ سویلز، ۱۹۹۰). بنابراین، زبان رأی کیفری را می‌توان نمونه‌ای برجسته از یک ثبت و سند تخصصی دانست که در آن دانش رویه‌ای و حقوقی به‌شکلی فشرده، ساخت‌یافته و کنش‌محور رمزگذاری می‌شود.

سومین مؤلفه این چارچوب، زبان‌شناسی پیکره‌ای و

1. Text
2. Discourse Practice
3. Social Practice
4. Zotzmann & O'Regan
5. Halliday
6. Biber et al.

واژه نخست با بالاترین مقدار LL انجام شد؛ زیرا این بخش از فهرست بیشترین تمایز آماری میان زبان قضایی و زبان عمومی را نشان می‌دهد و مانع از ورود نوسانات ناشی از واژگان کم‌بسامد می‌شود.

پس از استخراج داده‌های خام، دو مرحله پالایش انجام شد؛ در مرحله نخست، مجموعه‌ای از «واژه‌های تصویب‌شونده»^۶ عمومی شامل ضمایر، افعال سبک، عناصر پی‌بستی و واژگان کم‌ارزش گفتمانی حذف شد (اسکات و تریبل، ۲۰۰۶). سپس مرحله پالایش تخصصی با ملاک‌های پنج‌گانه صورت گرفت: (۱) فراوانی بسیار بالا در پیکره قضایی در برابر فراوانی اندک در زبان عمومی، (۲) وابستگی واژه به حوزه دانش آیین دادرسی و حقوق کیفری^۷، (۳) داشتن نقش نهادی (مثلاً عنوان نقش سازمانی یا مقام رسمی)، (۴) ایفای نقش اصطلاحی در ساخت‌های قضایی و (۵) همبندی با ساخت‌های قانونی، تصمیم‌محور یا استنادی. این رویکر در پالایش واژگانی موجب شد فهرست نهایی واژگان به‌جای مجموعه‌ای آماری، به شبکه‌ای از واحدهای معنایی-نقشی تبدیل شود که دارای ارزش نظری و تحلیلی هستند.

تحلیل همبندی و ساخت نحوی کلمات کلیدی

برای تفسیر سطحی فراتر از بسامد، خطوط همبندی واژگان (KWIC) انتخابی با استفاده از نرم‌افزار واژه‌پرداز^۸ انتکانک^۹ (آنتونی^{۱۰}، ۲۰۲۳) استخراج و تحلیل شد. این تحلیل امکان بررسی رفتار نحوی و سبکی واژگان تخصصی را در بستر واقعی متن فراهم کرد. به این ترتیب مشخص شد که واژگان دارای کلیدواژگی بالا، در محیط‌های نحوی ثابت و ساختارهای چندواژه‌ای تکرار شونده قرار می‌گیرند؛ ساخت‌هایی که اغلب به تصمیم قضایی، استنادات قانونی و استدلال نهادی مربوط هستند. این مرحله پیوند نظری میان داده‌های آماری و تحلیل گفتمانی را شکل داد و نشان داد که واحدهای کلیدی نه صرفاً نشانه‌های معنایی، بلکه واحدهای کنشی متن هستند.

شیوه تحلیل

تحلیل داده‌ها در سه بعد مکمل انجام شد: (۱) تحلیل کمی

۱۴۰۰/۱۲/۲۲ تا ۱۴۰۴/۱۰/۱ با حجم ۸۵۰۸۸۷ توکن و ۵۰۷۳۶ تاپ واژگانی است. این آراء پس از حذف عناصر غیرمتنی، نرمال‌سازی نویسه‌ها، یکسان‌سازی فاصله‌گذاری، حذف نویسه‌های غیرفارسی و توکنیزه‌سازی مبتنی بر قواعد واژگانی پردازش شدند. پیکره مرجع، زیرمجموعه استخراج‌شده‌ای از پیکره متنی ناب^۱، شامل ۳۸۰۳۱۲۰۵۲۱ توکن و ۴۲۶۰۸۵۴ نوع واژه است که در تحلیل‌های آماری مقایسه‌ای به کار رفت. آماده‌سازی داده‌ها به کمک ترکیب الگوریتم‌های RegEx^۲ و ابزار پردازش متن فارسی هضم^۳ انجام شد تا انسجام و یکدستی داده‌ها پیش از انجام آزمون‌های کلیدواژگی تضمین شود. انتخاب پیکره مرجع بزرگ مبتنی بر توصیه روش‌شناختی زبان‌شناسان پیکره‌ای است، به این معنا که برای سنجش انحراف واقعی در بسامد، نیاز به مرجع گسترده وجود دارد (رایسن، ۲۰۰۸؛ برزینا^۴، ۲۰۱۸). برای استخراج کلیدواژه‌ها، آزمون Log-Likelihood به کار گرفته شد. این روش آماری اختلاف فراوانی واقعی هر واژه در پیکره هدف را با بسامد مورد انتظار آن در پیکره مرجع اندازه‌گیری می‌کند. بنا بر پیشنهاد اسکات (۱۹۹۶) و رایسن (۲۰۰۸)، این آزمون معتبرترین معیار برای سنجش معناداری آماری تفاوت واژگانی میان دو پیکره ناهم‌حجم محسوب می‌شود. خروجی تحلیل، هزار واژه با بالاترین مقادیر آماری بود.

استخراج شاخص‌های کلیدواژگی و پالایش تخصصی واژگان

در مرحله نخست، بسامد نسبی واژگان دو پیکره محاسبه شد و فهرست واژگان مشترک استخراج گردید. سپس شاخص LL برای هر واژه مطابق الگوی استاندارد تحلیل پیکره‌ای (رایسن و گرساید^۵، ۲۰۰۰، اسکات و تریبل، ۲۰۰۶) محاسبه شد. این شاخص امکان تشخیص واژگانی را فراهم می‌کند که توزیع آن‌ها در پیکره آراء کیفری به‌طور معناداری بیش‌ازحد یا کمتر از حد انتظار است. بزرگ‌تر بودن مقدار LL به‌صورت مستقیم نشان‌دهنده کلیدی‌بودن واژه و نقش آن در بازنمایی گفتمان نهادی است. تمرکز تحلیل‌ها بر هزار

1. <https://huggingface.co/datasets/SLPL/naab>

2. Regular Expressions

عبارت باقاعده یک الگوی متنی است که برای جستجو، تطبیق، فیلتر کردن، جایگزینی و استخراج داده‌ها از متن استفاده می‌شود.

3. Hazm (<https://github.com/roshan-research/hazm>)

4. Brezina

5. Garside

6. Stop words

۷. در پالایش واژگان از متخصص حقوقی (وکیل) نیز کمک گرفته شده است.

8. Concordancer

9. Antcon (4.3.3)

10. Anthony

تفاوت‌های توزیعی واژگان بر اساس بسامد و آزمون LL (۲) تحلیل کیفی همابندی برای تعیین نقش‌های نحوی و سبکی واژگان و (۳) طبقه‌بندی حوزه‌های معنایی-کارکردی واژگان. طبقه‌بندی نهایی با توجه به چهار حوزه محتوایی انجام شد: جرم، فرآیند رسیدگی، نهادهای قضایی و حکم و کیفر. این ترکیب روشی به پژوهش امکان می‌دهد کلیدواژه‌ها را در چارچوب نظری زبان برای اهداف ویژه و اصول تحلیل گفتمان انتقادی قرار دهد.

اعتبار روش‌شناسی و بازتولیدپذیری

رویکرد به‌کاررفته در مطالعه حاضر، از منظر علمی دارای انسجام، دقت و قابلیت بازتولیدپذیری است. نخست آنکه طراحی پژوهش بر پایه دو پیکره مستقل اما هم‌سنخ انجام شد که از نظر حجم، تنوع واژگانی و جامعیت داده‌ها، قابلیت اتکا دارد. دوم، سنجش کلیدواژگی با اتکا به شاخص‌های استاندارد و پذیرفته‌شده در ادبیات زبان‌شناسی پیکره‌ای صورت گرفته است و امکان استنتاج‌های آماری معتبر را فراهم می‌کند. سوم، تحلیل رفتار نحوی و گفتمانی واژگان بر اساس شواهد واقعی متن انجام شده است و بر مشاهده مستقیم الگوهای رخداد و همابندی استوار گردید. چهارم، فرآیند پالایش داده‌ها (حذف واژگان فاقد ارزش تحلیلی، استانداردسازی و تعیین معیارهای تخصص‌محور) مطابق با رویه‌های معتبر پژوهش‌های پیکره‌ای در حوزه حقوقی انجام گرفت (بیکر، ۲۰۰۶؛ مکنری و هاردی، ۲۰۱۲). در نتیجه، روش‌شناسی موجود از قابلیت بازتولید برخوردار است و می‌تواند با حفظ چارچوب تحلیلی، در ژانرهای مجاور گفتمان حقوقی نظیر قراردادها، لوایح قضایی، کیفرخواست‌ها، متون آیین‌نامه‌ای و حتی آراء تجدیدنظر اعمال گردد. این ویژگی، امکان انجام پژوهش‌های مقایسه‌ای، توسعه ابزارهای سنجش دشواری متون حقوقی و طراحی مطالعات طولی را در آینده فراهم می‌سازد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

توصیف پیکره‌ها و روش محاسبه کلیدواژه‌ها

همان‌گونه که در بخش روش‌شناسی نیز اشاره شد، داده‌ها به‌وسیله اندازه‌گیری میزان کلیدواژگی تحلیل می‌شوند. واژگانی که به‌صورت معنادار یا در پیکره هدف رخداد بیشتری دارند (کلیدواژه مثبت) یا نسبت به پیکره مرجع کمتر تکرار می‌شوند (کلیدواژه منفی). تمرکز پژوهش حاضر بر

جدول ۱. نمونه‌ای از کلیدواژه‌های مثبت با بسامد اختصاصی و برجستگی آماری

واژه	بسامد در پیکره هدف	بسامد در پیکره مرجع	مقدار Log-Likelihood
متهم	۹۶۵	۱۶	۳۰۵۵,۱۶۲
قتل	۴۶۹	۱۵	۱۴۳۳,۵۶
مقتول	۲۹۳	۱	۹۶۲,۲۷۳
قانون	۴۰۲	۸۶	۹۱۹,۶۶۴
ماده	۳۰۰	۱۸	۸۶۷,۷۳۱
عمدی	۲۴۷	۲	۷۹۹,۶۷
کیفری	۲۳۰	۶	۷۱۲,۱۳۷
اتهام	۲۰۱	۱۱	۵۸۷,۱۱۴
دیه	۱۹۷	۱۰	۵۷۹,۷۷۹
مصوب	۱۷۰	۵	۵۲۲,۵۱۶
شعبه	۱۸۷	۱۶	۵۱۷,۱۲۱
شاکلی	۱۴۷	۵	۴۴۷,۳۹۴
ارتکاب	۱۳۹	۲	۴۴۲,۴۹۱
قانونی	۱۸۱	۳۰	۴۴۲,۴۷۶
حس	۱۵۲	۱۶	۴۰۶,۹۶۳
بزه	۱۲۱	۱	۳۹۱,۵۵۵
تحقیقات	۱۳۷	۱۰	۳۸۷,۱۲۷
دادرسی	۱۲۸	۸	۳۶۸,۵۴۱
تعزیری	۱۱۴	۱	۳۶۸,۳۷۵
اقرار	۱۱۶	۲	۳۶۶,۶۵۶

این تفاوت بسامدی، بر اساس داده‌های واقعی و آزمون آماری، نشان‌دهنده تولید یک گفتمان تخصصی مجزا در آراء کیفری است. در واقع، این واژگان صرفاً نام‌های انتزاعی یا برجسته‌های نهادی نیستند، بلکه عناصر سازنده ساخت گفتمانی احکام قضایی محسوب می‌شوند. مطالعه بریز (۲۰۱۹) درباره متون حقوقی انگلیسی نیز نشان می‌دهد که

واژگان تخصصی با تکیه بر معنا، نقش کاربردی و توزیع آن در متن، در پنج حوزه عمده دسته‌بندی شدند.

حوزه‌های معنایی واژگان

نخستین و پربسامدترین حوزه واژگانی در پیکره مربوط به «جرم و اوصاف کیفری» است. واژگانی چون *قتل، سرقت، لواط، تهدید، مواد مخدر، اخلاص، بزهکاری* به‌طور مستقیم به نوع رفتار مجرمانه اشاره می‌کنند. این واژگان معمولاً در بخش توصیف واقعه، متن کیفرخواست و همچنین مستندات رأی ظاهر می‌شوند و در شکل‌گیری عنصر قانونی و مادی جرم نقش بنیادی دارند. الگوهای هم‌نشینی نشان می‌دهد که واژگانی از این حوزه اغلب با فعل‌هایی نظیر *ارتکاب یافته، منتسب است، واقع گردیده است* همراه هستند که فرآیند انتساب را تقویت می‌کنند. چنین ساختی را سلان و تیرزما (۲۰۰۵) «چارچوب‌سازی قانونی کنش» می‌نامند. دومین حوزه معنایی را «فرآیند دادرسی و رویه‌ها» شکل می‌دهد. واژگانی چون *رسیدگی، تجدیدنظر، فرجام‌خواهی، واخواهی، تعقیب، تحقیق، اعتراض* توالی زمانی فرآیند کیفری را بازنمایی می‌کنند و نشان می‌دهند که موضوع پرونده از مرحله اتهام تا صدور رأی مسیر نهادی مشخصی طی می‌کند. هم‌رخدادی پرتکرار این واژگان با ساخت‌های زمان گذشته و مجهول (نظیر *مستند قرار گرفت، محکوم گردید*) مؤید آن است که نتیجه‌محوری و غیرشخصی بودن در این حوزه برجسته است. حوزه معنایی سوم مربوط به «نهادها، نقش‌ها و ساختار سازمانی» است. واژگانی نظیر *دادگاه، دادسرا، شعبه، دیوانعالی، دادستان، مستشار، وکیل، متهم، شکای ساخت نهادی دادرسی* را شکل می‌دهند. حضور این واژگان همراه با افعال ارزشی-اعتباری نظیر *صلاحیت دارد، احضار شد، مورد استماع قرار گرفت* نشان‌دهنده آن است که کنش‌ها در متن به نهادها نسبت داده می‌شود نه افراد و این از ویژگی‌های گفتمان نهادی است (فرکلاف، ۲۰۰۱). چهارمین حوزه معنایی «قانون، کیفر و مستندات» را شامل می‌شود. ارجاع فراوان به *مواد قانونی، تبصره‌ها، جزای نقدی، حبس، ارش، شلاق* نشان می‌دهد که متن قضایی بر پایه منطق ارجاعی و میان‌متنی نوشته می‌شود. گبینز (۲۰۰۳) این واژه‌ها را صورت‌های واژگانی می‌داند که نقش آنها نهادینه کردن اقتدار قضایی است. در نهایت، حوزه «پزشکی قانونی و صدمات جسمانی» با واژگانی چون *جرح، کبودی، شکستگی، خونریزی، تشریح، مصدوم* نشان‌دهنده مرحله اثبات عنصر

در ژانر آراء قضایی، واژگان بیشتر کارکرد بینامتنی دارند؛ یعنی در انتقال پرونده از مرحله طرح اتهام به صدور رأی، نقش ساختاری ایفا می‌کنند. از همین منظر، کلیدواژه‌های به‌دست‌آمده را می‌توان نوعی «چیدمان واژگانی» دانست که: الف) هویت حقوقی عاملان (متهم، شاک، اولیای دم) را تثبیت می‌کند، ب) ماهیت رخداد کیفری (قتل، جرح، سرقت) را مشخص می‌سازد، پ) ماهیت تصمیم و پیامد (قصاص، مجازات، حبس، موقوفی) را بیان می‌کند و ت) اصالت و مرجعیت حقوقی متن را از طریق واژگان ارجاعی (ماده، تبصره، مستنداً) حفظ می‌کند. این ساخت واژگانی، همان‌گونه که ون دایک (۲۰۰۱) در تحلیل گفتمان نهادی توضیح می‌دهد، نه‌فقط ابزار توصیف واقعیت، بلکه ابزار بازنمایی قدرت و تنظیم روابط دسترسی به اطلاعات است. بنابراین نتایج این بخش نشان می‌دهد که زبان آراء کیفری مبتنی بر الگویی نظام‌مند و قابل‌اندازه‌گیری از برجستگی واژگانی است که به‌طور معناداری با زبان عمومی فاصله دارد و به تثبیت هویت نهادی متن کمک می‌کند.

تحلیل هزار کلیدواژه برتر استخراج‌شده از پیکره هدف نشان می‌دهد که بخش قابل‌توجهی از این واژگان ماهیت تخصصی دارند و در ارتباط مستقیم با گفتمان حقوق کیفری و آیین دادرسی کیفری هستند. این واژگان نه به‌صورت تصادفی، بلکه مطابق با ساختار ژانری آراء قضایی توزیع شده‌اند و هر گروه معنایی نقش مشخصی در سازمان‌دهی متن و ساخت معنا ایفا می‌کند. این الگو همان چیزی است که باتیا (۱۹۹۳) و سویلز (۲۰۰۴) آن را *چرخه گفتمانی متنی-حقوقی* می‌نامند، بدین معنا که انتخاب‌های واژگانی به‌طور نظام‌مند بازتاب‌دهنده مراحل رسیدگی، صدور رأی و تعیین مجازات هستند. نگارندگان از طریق دسته‌بندی معنایی، واژگان تخصصی را در پنج حوزه عمده شناسایی کردند که در ادامه درباره هر یک صحبت خواهد شد.

حوزه‌های معنایی و نقش‌های نحوی

بررسی کلیدواژگان استخراج‌شده از پیکره احکام کیفری نشان می‌دهد که توزیع واژگان تخصصی نه به‌صورت تصادفی، بلکه مطابق با ساختار ژانری آراء قضایی انجام می‌گیرد. همان‌گونه که در مطالعات تحلیل ژانر حقوقی تأکید شده است (باتیا، ۱۹۹۳؛ سویلز، ۲۰۰۴) هر بخش از متن حقوقی به حوزه‌های واژگانی خاصی تعلق که کارکرد ارتباطی ویژه‌ای را در فرآیند رسیدگی کیفری ایفا می‌کند. در این پژوهش نیز

مادی جرم است. این واژگان غالباً همراه با ساخت‌های تصدیقی چون تأیید شده، گواهی گردید، احراز شد دیده می‌شوند که نوعی فرآیند تثبیت شواهد را فراهم می‌کند. جدول (۲) خلاصه‌ای از حوزه‌های معنایی و نقش‌های آن‌ها را ارائه می‌دهد:

جدول ۲. حوزه‌های معنایی واژگان تخصصی و نقش گفتمانی آنها

حوزه معنایی	نمونه واژگان تخصصی	نقش در متن رأی قضایی
جرم و اوصاف کیفری	قتل، سرقت، لواط، اخلال، تهدید	تعیین نوع جرم، شدت آن و شکل‌دهی عنصر قانونی جرم
فرآیند دادرسی	تجدیدنظر، واخواهی، تعقیب، تفهیم، اعاده	بازنمایی مراحل رسیدگی و گردش پرونده
نهادهای نقش‌ها	دادگاه، دادسرا، دیوانعالی، دادستان، بازپرس	تعیین مقام مسئول، مرجع تصمیم و روابط نهادی
کیفر و مستندات	ماده، تبصره، قصاص، حبس، جزای نقدی، تعزیری	مشروعیت‌بخشی و توجیه استنادی رأی صادره
پزشکی قانونی	کبودی، تشریح، جرح، مصدوم	احراز وقوع جرم و ارائه شواهد جسمی معتبر

نقش‌های نحوی و اسمی‌سازی

تحلیل ساخت نحوی واژگان نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از واژگان تخصصی در قالب ساخت‌های اسمی شده^۱ ظاهر می‌شوند. در این ساخت‌ها کنش‌های انسانی به حالت رویدادهای مستقل و غیرفاعلی تبدیل می‌شوند. مطابق با یافته‌های فرکلاف (۱۹۹۵)، این ساخت‌ها موجب انتقال تمرکز از عامل انسانی (قاضی، وکیل، متهم) به ساختار نهادی (دادگاه، حکم، کیفرخواست) می‌شود. بنابراین، گفتمان قضائیتی به صورت اقتدارمحور سازمان‌دهی می‌شود. همچنین به کارگیری گسترده افعال مجهول و غیرشخصی (مانند مقرر می‌گردد، محکوم می‌گردد، رسیدگی شد، اعلام می‌گردد) سبب حذف فاعل انسانی و برجسته‌سازی نهاد صادرکننده رأی می‌شود. این الگو همان ویژگی شاخصی است که بریز (۲۰۱۹) آن را مشخصه بارز^۲ سبک حقوقی می‌داند؛ سبکی که اعتبار و قطعیت ساخت حقوقی را تقویت می‌کند. صفت‌های نهادی مانند *اشد*، *تعزیری*، *نقدی*، *غیابی*، *مسلحانه*، مشروع نیز از طریق مشخص‌سازی ارزش حقوقی حکم،

نقش ارزشی ایفا می‌کنند. این یافته‌ها مؤید آن است که ساخت واژگانی آراء کیفری از یک سو مطابق با مراحل رسمی دادرسی و، از سوی دیگر، مبتنی بر الگوهای نحوی اقتدارمحور است. واژگان کلیدی در قالب اسامی تخصصی و ساخت‌های مجهول ارائه شده‌اند و این امر فهم‌پذیری متن را برای عموم کاهش می‌دهد، چراکه روابط علت‌مند و عاملیت انسانی در قالب ساخت‌های اسامی پنهان می‌شود (هان و همکاران، ۲۰۲۴). از این منظر، زبان حقوقی نه صرفاً نظامی واژگانی، بلکه ابزاری برای بازتولید اقتدار نهادی و فاصله‌گذاری میان گفتار حرفه‌ای و تجربه عمومی است.

برای بررسی دقیق نقش‌های نحوی واژگان تخصصی و شناسایی الگوهای ثابتی که این واژگان در آنها ظاهر می‌شوند، تحلیل خط بافت (KWIC) به عنوان رویکردی مکمل مورد استفاده قرار گرفت. در این مرحله، سه واژه پرتکرار و هسته‌ای گفتمان کیفری «اتهام»، «بزه» و «تعقیب» به‌منزله نمونه‌های شاخص انتخاب شدند تا نحوه رخداد آن‌ها در بافت واقعی آراء قضایی مورد واکاوی قرار گیرد. خروجی خطوط همابندی با نمایش ۱۵ واژه پیش و پس از هر واژه هدف، امکان مشاهده مستقیم ساخت‌های نحوی، عبارت‌های قالبی و خوشه‌های واژگانی تکرارشونده‌ای را فراهم کرد که این واژگان در بستر آن‌ها به کار رفته‌اند. چنین رویکردی نه تنها از مرحله شناسایی واژه‌های کلیدی فراتر می‌رود، بلکه نشان می‌دهد چگونه این عناصر واژگانی در قالب واحدهای کنشی و ساختارهای نهادی تثبیت‌شده در متن عمل می‌کنند. به عبارت دیگر، تحلیل KWIC نشان می‌دهد که واژگان تخصصی حقوقی نه به صورت منفرد، بلکه در قالب چارچوب‌های نحوی-معنایی ثابت و به‌مثابه محرک‌های گفتمانی رخ می‌دهند؛ ساخت‌هایی که به شکل‌گیری توالی‌های استدلالی، اعلام تصمیم و سازمان‌دهی اطلاعات حقوقی کمک می‌کنند. در ادامه بخشی از خروجی ابزار KWIC برای هر واژه در قالب جدول‌های (۳-۵) ارائه می‌شود:

همان‌گونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، در پیکره آراء کیفری، «اتهام» تقریباً همیشه با ساخت‌های اثباتی، انتسابی و ارزیابی قضایی همراه می‌شود. ساخت‌هایی مانند «اتهام انتسابی»، «اتهام وارده»، «اتهام منتسب» نشان می‌دهد که واژه نه به‌عنوان یک کنش اتهام‌زنی، بلکه به‌عنوان یک وضعیت حقوقی تثبیت‌شده به کار می‌رود. در اغلب نمونه‌ها، «اتهام» در بافتی رخ می‌دهد که یا اثبات آن اعلام می‌شود (اتهام انتسابی محرز است) یا به‌دلیل نبود

1. Nominalized
2. Hallmark

دلایل کافی رد می‌شود (اتهام متناسب بلاوجه تشخیص داده می‌شود). حذف عامل انسانی (اتهام‌زننده) و به‌کارگیری ساخت‌های مجهول، اتهام را از سطح ادعا به سطح گزاره نهادی منتقل می‌کند. بنابراین واژه «اتهام» به‌صورت یک واحد داوری شده و بی‌فاعل در متن تثبیت می‌شود و این الگو نقش مشروعیت‌بخش به تصمیم قضایی دارد.

جدول ۳. خطوط همبندی واژه «اتهام»

همبافت راست	واژه کانونی	همبافت چپ
آقای م. ا. د. فاقد سابقه محکومیت کیفری، آزاد با صدور قرار قبولی کفالت	اتهام	می‌گردد. این رأی به تصریح ماده ق.ا.د.ک قطعی است. اما در خصوص
آقای م. ا. فرزند ع. ا. با وکالت آقای م. ش. دایر بر مباشرت	اتهام	روز پس از ابلاغ، قابل فرجام‌خواهی در دیوان محترم عالی کشور می‌باشد. در خصوص
آقای م. ز. فرزند ع. به شماره ملی ... بر ضرب و جرح عمدی موضوع	اتهام	تکیه بر وجدان شرف قضایی، به شرح آتی مبادرت به صدور رأی می‌نماید: در خصوص
آقای م. ز. دایر بر مشارکت در اخلال در نظم و آسایش عمومی و	اتهام	عمومی و تخریب موضوع شکایت آقای ح. ا. ز. و ز. م. ک. که در خصوص
آقای م. ج. ن. ا. فرزند د. دایر به: مصرف مسکر، ساخت و تهیه	اتهام	بیست روز از ابلاغ، قابل تجدیدنظرخواهی در محاکم محترم تجدیدنظر استان هرمزگان می‌باشد. در خصوص
آقای م. ص. م. متأهل، مذهب اسلام، ... بازداشت به لحاظ عجز از تودیع	اتهام	مذکور و ماده قانون مرقوم، رسیدگی مجدد به شعبه هم‌عرض محول می‌شود. در خصوص
آقای ح. ب. دایر بر ایراد ضرب و جرح عمدی منجر به شکستگی استخوان از	اتهام	ظرف بیست روز پس از ابلاغ، قابل اعتراض در محاکم محترم تجدیدنظر می‌باشد، و در خصوص
آقای ج. ب. مینی بر مشارکت در تسبیب در قتل شبه‌عمدی مرحوم آقای	اتهام	نظر در محاکم محترم تجدیدنظر است. رئیس شعبه م. ر. ن. رأی دادگاه در خصوص
آقای ج. ب. مینی بر مشارکت در تسبیب در قتل شبه‌عمدی مرحوم آقای	اتهام	طرفین پرونده و دادستان محترم می‌باشد. رئیس شعبه ج. ع. ن. رأی دادگاه در خصوص
آقای ا. س. فرزند ع. ا. با تعرفه کفیل در این پرونده دایر بر -	اتهام	عمدی مرحوم ع. ف. فرزند م. با چاقو، تهدید و قدرت‌نمایی با چاقو و

جدول ۳. خطوط همبندی واژه «تعقیب»

همبافت راست	واژه کانونی	همبافت چپ
صادر شده است. دادگاه با عنایت به محتویات پرونده و نظر به این که	تعقیب	دلیل کافی منعکس در قرار و به لحاظ عدم احراز وقوع جرائم معنونه، قرار منع
صادر شده است. دادگاه فوت او را با مفاد ماده قانون مجازات اسلامی منطبق	تعقیب	نگهداری متوفی در بازداشتگاه سهل‌انگاری نکرده‌اند و درباره آنها در دادسرا قرار منع
صادر شده است. و وکیل شاکی به قرار منع تعقیب صادره اعتراض کردند. پرونده	تعقیب	به قصد افساد خواستار شده است و نسبت به اتهامات آقای ح. ف. قرار منع
صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره حضوری بوده و ظرف بیست روز پس از	تعقیب	ماده قانون آیین دادرسی کیفری مصوب اجرایی سال نسبت به متهم فوق‌الذکر قرار موقوفی
صادر گردیده است. دادگاه از عطف توجه به مجموع محتویات پرونده و مذاقه در	تعقیب	فقدان ادله اثباتی کافی و با مدنظر قرار دادن حاکمیت اصل کلی برائت ... قرار منع
و تحقیق منوط به طرح شکایت کیفری از ناحیه شاکی خصوصی می‌باشد، و در	تعقیب	تخریب عمدی نظر به اینکه بزه تخریب عمدی از جرائم قابل گذشت می‌باشد و امر
و فراهم کردن وسایل فرار متهم و ج. ر. فرزند س. دایر بر قدرت	تعقیب	و در خصوص اتهام آقایان س. ر. ا. فرزند م. دایر بر فراری دادن شخص تحت
و محاکمه می‌باشد. که این امر برای دادگاه محرز نبوده، فلذا در خصوص وی	تعقیب	می‌داشت که متهم ا. ا. از جانب قوای امنیتی و انتظامی و دستگاه قضایی تحت
و گریز خودروی پژو پارس با رانندگی مرحوم ع. ا. شروع‌کننده ماجرا	تعقیب	تبریزین و تخریب عمدی خودرو اقرار نموده‌اند. واضح است که متهم ردیف سوم با

هم‌نشینی با «قرار»، «موقوفی»، «صدور» و «اعلان» می‌آید که نشان‌دهنده نقش آن در گذار از مرحله تحقیق به مرحله تصمیم است. حذف عامل انسانی و استفاده از ساخت‌های بی‌فاعل باعث می‌شود که «تعقیب» به‌عنوان پدیده‌ای خودکار و نهادی بازنمایی شود. از این رو، واژه «تعقیب» در متن رأی، نقطه اعلام خاتمه یا ادامه فرآیند حقوقی است و جایگاه گفتمانی آن بیشتر تصمیم‌محور است تا توصیفی.

یافته‌های موجود در جدول (۴) مؤید آن است که «تعقیب» عمدتاً در قالب‌های قضایی تثبیت‌شده، یعنی ساختارهای زبانی مشخصی به کار گرفته می‌شوند. پرکاربردترین ساخت، «تعقیب کیفری» است که معمولاً با افعال اعلامی نهادی مانند *موقوفی تعقیب اعلام می‌شود* یا *تعقیب کیفری مشارالیه بلامحل است همراه می‌شود*. «تعقیب» در این گفتمان، نه یک فرآیند زمانمند قابل‌روایت، بلکه یک تصمیم نهایی و اداری است. این واژه اغلب در

جدول ۵. خطوط همبندی واژه «بزه»

همبافت راست	واژه کانونی	همبافت چپ
انتسابی به متهم را محرز و مسلم دانسته و مستنداً به مواد و و	بزه	درصد تقصیر و نوع قصور که بی‌احتیاطی و عدم مهارت عنوان شده است، لذا
انتسابی به متهم موصوف را محرز و مسلم دانسته و با در نظر قرار دادن	بزه	مرجع به شرح صورت‌جلسه فوق‌الذکر و سایر قرائن و امارات موجود در پرونده دادگاه
انتسابی به متهم را محرز دانسته و مستنداً به ماده از قانون تعزیرات مصوب	بزه	انتظامی، شکایت اولیه اولیای دم، نظریه پزشکی قانونی و اظهارات متهم در تمام مراحل رسیدگی
انتسابی به متهم را محرز دانسته مستنداً به مواد بند ب ماده و مواد	بزه	فرو کرده است. علیهذا هیچ جایی برای استناد به دفاع مشروع وجود ندارد. علیهذا دادگاه
انتسابی به متهم را محرز و مسلم دانسته و مستنداً به مواد از قانون	بزه	صدرالذکر و انتخاب کیفر متناسب با جرم و شخصیت متهم طبق نهادهای ارفاقی قانون‌گذار
انتسابی به متهم را محرز و مسلم دانسته و مستنداً به مواد از قانون	بزه	صدرالذکر و انتخاب کیفر متناسب با جرم و شخصیت متهم طبق نهادهای ارفاقی قانون‌گذار
انتسابی به متهمان صدرالذکر را محرز و مسلم دانسته و مستنداً به مواد از	بزه	به دفاعیات غیرمؤثر متهمان و وکلای ایشان و سایر قرائن و امارات موجود در پرونده دادگاه
انتسابی به مشارالیه را محرز دانسته و مستنداً به مواد و و بند	بزه	قرائن و امارات فوق‌الذکر که همگی موجب ایجاد علم برای اعضای دادگاه گردیده‌اند
انتسابی به نامبردگان را محرز و مسلم ندانسته و مستنداً به اصل قانون اساسی	بزه	اتهام وی از تحریک عمدی به تخریب عمدی خودرو تغییر عنوان داده شد دادگاه توجه
انتسابی به پرداخت: چهار پانصد دیه کامل بابت شکستگی بند ابتدایی انگشت شست پای	بزه	بر رفتار مرتکب به تحمل ماه حبس تعزیری محکوم می‌نماید. از حیث جنبه خصوصی

وضعیت حقوقی دارای پیامد قضایی است و از نظر گفتمانی مرکز جمله‌های حکم‌محور محسوب می‌شود.

واژگان کمتر از حد انتظار در آراء (کلیدواژه‌های منفی)

تحلیل توزیع واژگان در پیکره پژوهش نشان می‌دهد که بخشی از فهرست کلیدواژه‌ها شامل واژگانی است که در مقایسه با پیکره مرجع، بسامدی کمتر از حد انتظار دارند یا در پیکره هدف به‌طور کامل غایب هستند. این دسته از واژگان عمدتاً شامل ضمایر محاوره‌ای، عناصر گفتاری روزمره و واژگان مرتبط با گفتمان اجتماعی و سیاسی معاصر است. نمونه‌های مشخص عبارت‌اند از واژه‌هایی نظیر «تو»، «رو»،

بر اساس جدول (۵)، «بزه» در گفتمان قضایی به صورت یک واحد حقوقی مرکزی ظاهر می‌شود که مبنای حکم، احراز، انکار و تعیین کیفر است. پرتکرارترین ساخت‌ها «بزه انتسابی»، «بزه ارتكابی» و «وقوع بزه» به شمار می‌روند. در ساخت «بزه انتسابی»، بزه هنوز در سطح ادعاست و متن درباره اثبات یا رد آن سخن می‌گوید؛ درحالی‌که در ساخت «بزه ارتكابی» وقوع آن قطعی تلقی می‌شود و متن وارد مرحله مجازات و استناد قانونی می‌شود. این واژه تقریباً همیشه همراه با عباراتی چون «محرز»، «مبنی»، «طبق مواد» و «به موجب» می‌آید که نشان‌دهنده نقش آن در تصمیم نهایی است. بنابراین، «بزه» نه یک رفتار، بلکه یک

رسانه‌ای، تجربه زیسته افراد نیز حضور دارند. مواردی چون «قتل»، «سرقت»، «شکایت»، «حکم»، «دادگاه»، «رانندگی» و «تصادف» از این دسته‌اند. آشنایی نسبی جامعه با این واژگان عمدتاً از طریق خبرهای قضایی، روایت‌های روزمره و تجربه‌های شخصی شکل گرفته است. بنابراین، این واژگان بار معنایی چندلایه اما نسبتاً شفاف دارند. دسته دوم شامل واژگانی است که معنا و کارکرد حقوقی مشخصی دارند، اما افراد غیرمتخصص معمولاً تنها در سطحی مقدماتی با آن‌ها مواجه‌اند. واژگانی مانند «پرونده»، «کیفرخواست»، «بازداشت»، «بازپرس»، «تجدیدنظر»، «فرجام‌خواهی» و «واخواهی» به صورت بالقوه قابل حدس‌اند، اما برای درک دقیق نقش آن‌ها در فرآیند رسیدگی نیاز به دانش زمینه‌ای وجود دارد. مطالعات روان-زبان‌شناختی اخیر (مارتینز و همکاران^۲، ۲۰۲۲؛ والا و همکاران^۳، ۲۰۲۴) نیز نشان می‌دهند که چنین واژگانی از نظر پردازشی زمان بیشتری برای رمزگشایی نیاز دارند و فقدان دانش زمینه‌ای موجب برداشت ناقص از آن‌ها می‌شود. سطح سوم چالش‌برانگیزترین حوزه را در بر می‌گیرد و شامل واژگانی است که در متون حقوقی تکرارپذیر و تثبیت‌شده‌اند، اما در زبان عمومی تقریباً ناموجودند، مانند «موقوفی»، «لوث»، «ارش»، «اشد»، «تعزیری»، «مضبوط»، «وفق»، «ما وقع»، «استیذان» و «قدرت‌نمایی». این واژگان نه تنها نیازمند مهارت خوانش حقوقی‌اند، بلکه اغلب بدون دانش قواعد قانونی قابل تفسیر نیستند. یافته‌های هان و همکاران (۲۰۲۴) در تحلیل دشواری متن‌های حکم قضایی تأکید می‌کند که چنین واژگانی نقش اصلی را در ایجاد «ابهام نهادی» ایفا می‌کنند، بدین معنا که دشواری متن نه حاصل پیچیدگی جمله، بلکه ناشی از تراکم واژگان با بار اجرایی-قانونی است. تحلیل پیکره پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین یک‌سوم تا نیمی از کلیدواژه‌های مثبت در دسته سوم جای می‌گیرند، نتیجه‌ای که به روشنی نشان می‌دهد گفتمان قضایی در سطح واژگانی امکان دسترسی عمومی را محدود می‌کند. از منظر تحلیل گفتمان انتقادی، این الگو را می‌توان نوعی سازوکار بازتولید قدرت دانست؛ زیرا حوزه نهادی از طریق تثبیت واژگان غیرقابل‌فهم، مرجعیت تفسیری را در اختیار متخصصان نگه می‌دارد (فرکلاف، ۲۰۰۱؛ ون دایک، ۲۰۰۶). در واقع، فهم متن نیازمند دسترسی به منابع شناختی بیرونی است و همین امر موجب شکل‌گیری وابستگی معرفتی

«می‌شه»، «می‌کنه»، «میگن»، «اینا»، «نمیشه»، «چی» و «چرا» که در گفتار عمومی فراوان‌ترند، اما در پیکره آراء قضایی یا غایب‌اند یا با بسامدی بسیار پایین ظاهر می‌شوند. این الگوی غیاب یا کاهش بسامد را می‌توان نشانه‌ای از تمایل گفتمان قضایی به فاصله‌گذاری نظام‌مند از زبان محاوره‌ای تلقی کرد. همان‌گونه که ملینکوف (۱۹۶۳) در نخستین تحلیل تاریخ‌نگارانه خود نشان می‌دهد، زبان حقوقی از آغاز شکل‌گیری خود، به‌مثابه یک گونه کاربردی/گونه نهادی زبان^۱ عمل کرده است که به‌جای بهره‌گیری از صورت‌های گفتاری، از صورت‌های فاخر، غیرصمیمی و تثبیت‌شده بهره می‌گیرد. به باور تیرزما (۱۹۹۹) نیز حذف نشانه‌های گفتاری از زبان قانون و حکم قضایی، نوعی استراتژی اقتدارآفرین است؛ بدین معنا که فاصله زبانی، فاصله نهادی را نیز مشروعیت می‌بخشد. یافته‌های این پژوهش نیز با این رویکرد هم‌سو است، زیرا تمرکز بالای پیکره هدف بر واژگان تخصصی و حذف نشانه‌های تعامل‌گرایانه، گفتمان قضایی را از زبان روزمره متمایز می‌کند. از نظر کاربردشناختی نیز کاهش این دسته از واژگان با رسمیت‌بخشی نهادی مرتبط است. در موقعیتی که تعامل گفتاری، تفسیر، ارزش‌گذاری لحظه‌ای و گفتگو برای تولید معنا ضروری نیست، گفتمان حقوقی به سمت ساخت‌های ثابت و فاقد مشارکت‌مندی مخاطب حرکت می‌کند. به همین دلیل، واژگانی مانند «تو»، «چرا»، «چی» یا «می‌شه» که در گفتمان تعاملی نقش آغازگر، پرسش‌ساز یا تأکید عاطفی دارند، جایگاه خود را از دست می‌دهند.

سطح فهم‌پذیری واژگان برای مخاطب عمومی

به‌منظور پاسخ به پرسش سوم پژوهش، واژگان تخصصی استخراج‌شده از پیکره هدف از لحاظ فهم‌پذیری برای مخاطب عمومی مورد ارزیابی قرار گرفت. هدف از این تحلیل تعیین آن بود که شکاف میان زبان تخصصی آراء کیفری و ظرفیت شناختی خوانندگان غیرمتخصص در چه سطحی قرار دارد و تا چه اندازه، دشواری فهم این واژگان می‌تواند مانعی در مسیر دسترسی برابر و یکسان به اطلاعات حقوقی محسوب شود. بر اساس شواهد پیکره‌ای و تحلیل‌های تفسیری نگارندگان، سه سطح عمده از فهم‌پذیری قابل تشخیص است. در سطح نخست، واژگانی قرار می‌گیرند که گرچه حاصل بار معنایی رسمی و تفسیر حقوقی هستند، اما در گفتمان روزمره و

2. Martínez et al

3. Walla et al.

1. Register

به کار نمی‌روند، بلکه در قالب خوشه‌های چندواژه‌ای تثبیت‌شده ظاهر می‌شوند و به این ترتیب، هم نقش معنایی مشخصی می‌یابند و هم ساختار حقوقی متن را قالب‌بندی می‌کنند. به ویژه در بافت‌های رایج مشاهده شد که «اتهام» تقریباً همواره با عبارت «اتهام انتسابی محرز است» همراه می‌شود، «تعقیب» در قالب «تعقیب کیفری مشارالیه موقوفی اعلام می‌شود» رخ می‌دهد، و «بزه» عمدتاً در ترکیب‌هایی چون «بزه انتسابی ثابت است» یا «برای بزه ارتكابی» استفاده می‌شود. تکرار این الگوهای هم‌نشینی نشان می‌دهد که واژگان مورد بحث صرفاً نقش معنایی ایفا نمی‌کنند، بلکه به‌مثابه واحدهای کنشی در متن عمل می‌کنند، واحدهایی که به‌طور مستقیم با فرآیند رسیدگی، اتخاذ تصمیم قضایی و تعیین پیامد حقوقی پیوند ساختاری دارند.

جایگاه این ساختارها را می‌توان در چارچوب آنچه بریز (۲۰۱۳، ۲۰۲۱) از آن با عنوان چارچوب‌های واژگانی-نحوی^۳ نام می‌برد توضیح داد که به‌مثابه شالوده تولید متن حقوقی عمل می‌کنند و در عین حال دامنه مجاز بیان را محدود می‌سازند. انعکاس این الگو در داده‌های خوشه‌های چند-کلمه‌ای (n-gram) مشاهده می‌شود. خوشه‌های پرتکراری مانند «مستنداً به مواد»، «در اجرای ماده»، «پس از ابلاغ قابل»، «وجه قانون مجازات اسلامی» یا «دادسرای عمومی و انقلاب» نه تنها از نظر معنایی در پیوند با اقتدار نهادی هستند، بلکه ساختار حرکتی رأی را نیز مشخص می‌سازند. این توزیع ساخت یافته با مدل سه‌بخشی سویلز (۲۰۰۴) هم‌سو است به طوری که واژگان توصیفی مربوط به وقایع (وقوع، درگیری، اظهارات، گزارش، صحنه) در بخش ابتدایی، واژگان استنادی (مستنداً، حسب مقررات، نظر به مراتب، احراز) در بخش میانی، و واژگان تصمیم و الزام حقوقی (محکوم می‌گردد، موقوفی، قصاص، حبس) در بخش پایانی رأی قرار می‌گیرند. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های رودریگز پوئنته و اراناندس کوالا (۲۰۲۳) هم‌راستا است؛ آنان نشان می‌دهند که در پیکره CoCELD نیز ساختارهای تکرار شونده مبتنی-بر استدلال استنادی در متن حکم^۴، برجسته‌ترین شاخص زبانی فرآیند استدلال قضایی محسوب می‌شوند. این روند همان چرخه‌ای است که در ادبیات مرتبط با ژانر حقوقی از آن به‌عنوان چرخه بازتابی گفتمان حقوقی^۵

مخاطب به قاضی یا وکیل می‌شود. به‌طور کلی، یافته‌های این بخش نشان می‌دهد که سطوح فهم‌پذیری در آراء کیفری به شکلی متوازن توزیع نشده‌اند و بخش قابل‌توجهی از واژگان، محدودکننده ادراک عمومی‌اند. این امر پیامدهای مستقیمی برای عدالت ارتباطی دارد؛ زیرا خواننده غیرمتخصص حتی در صورتی که به متن حکم دسترسی داشته باشد، نمی‌تواند به‌طور مستقل از حقوق و وضعیت حقوقی خود آگاهی کامل کسب کند. بنابراین، نتایج پژوهش حاضر با جریان جهانی مطالعات مربوط به خوانایی اسناد حقوقی هم‌سو است و ضرورت ساده‌سازی زبانی یا ایجاد نسخه‌های ترجمه‌شده برای مخاطب عمومی را برجسته می‌سازد.

بحث و بررسی یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر را می‌توان در امتداد دو مسیر نظری عمده که در مقدمه مطرح شد تحلیل کرد. نخست، جایگاه آراء کیفری به عنوان یک ژانر تثبیت‌شده در حوزه زبان برای اهداف ویژه و دوم نقش زبان حقوقی در اقتدار نهادی و شکل‌دهی به دسترسی ناهمسان مخاطبان به معنا، آن گونه که در رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی مطرح شده است. ترکیب روش‌های مبتنی بر تحلیل کلیدواژه و تحلیل هم‌رخدادی واژگان با چارچوب نظری فوق نشان می‌دهد که آراء کیفری فارسی دارای الگوهای پایدار زبانی هستند که در سطوح واژگانی، کنشی، و ساختارهای انتسابی پیامدهای اجتماعی و حقوقی مشخصی ایجاد می‌کنند. در چارچوب زبان برای اهداف ویژه، همان گونه که باتیا (۱۹۹۳) و سویلز (۲۰۰۴) تصریح کرده‌اند، ژانرهایی که با اهداف حرفه‌ای و نهادی برای گروهی مشخص تولید می‌شوند، دارای سه ویژگی بنیادین هستند: طرح‌واره تثبیت‌شده، واژگان تخصصی شاخص و قواعد نحوی تکرار شونده. یافته‌های مطالعه حاضر نیز تأییدی بر وجود سه ویژگی مذکور است. آراء کیفری نه متونی صرفاً اطلاعاتی، بلکه به تعبیر فنگو و ردریگز^۱ (۲۰۱۹) «متونی کنشی»^۲ هستند؛ از آن رو که حکم صادر می‌کنند، وضعیت حقوقی افراد را تغییر می‌دهند و پیامدهای اجتماعی-اقتصادی و حتی زیستی برای آنان ایجاد می‌کنند. این کنش‌مندی در سطح زبانی نیز به شکلی کاملاً نظام‌مند بازتابی می‌شود. تحلیل خطوط KWIC برای واژگان فرآیندی کلیدی همچون «اتهام»، «تعقیب» و «بزه» نشان داد که این واژگان هرگز به‌صورت آزاد و پراکنده

3. Lexico-syntactic Scaffolding

4. Citation-based Reasoning

5. Metadiscursive Legal Cycle

1. Fanego & Rodríguez-Puente

2. Performative Textuality

مجازات مقرر می‌گردد یا تعقیب موقوفی اعلام می‌شود نه تنها کنش را از عامل انسانی جدا می‌کند، بلکه به یک «اجرای خودکار» مشروعیت می‌بخشد. ب) فرو کاست افراد به نقش‌های حقوقی. بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که ارجاع به کنش‌گران انسانی تقریباً همیشه با واژه‌های نهادی- غیرشخصی انجام می‌گیرد، همچون «متهم»، «مقتول»، «مرتکب»، «نامبرده»، «مشارالیه»، «موصوف». این راهبرد که وداک و میر (۲۰۱۶) آن را «ارجاع عینی شده»^۲ می‌نامند، نه تنها نوعی فاصله‌گذاری عاطفی ایجاد می‌کند، بلکه فرد را به واحدی حقوقی و قابل‌ارزیابی فرو می‌کاهد؛ واحدی که امکان همذات‌پنداری با او از میان می‌رود و صرفاً به‌عنوان موضوع حکم تلقی می‌شود. ج) ایجاد گفتمان بسته و انحصار دانشی. واژگانی چون «موقوفی»، «ارش»، «لوث»، «استیذان»، «قدرت‌نمایی»، «اشد مجازات»، «تعلیق»، «وقف»، «فوق‌الذکر»، «مداقه» نه در زبان عمومی حضور دارند و نه قابل‌حدس معنایی‌اند.

براساس تحلیل بسامدی، حداقل یک‌سوم واژگان کلیدی آراء در سطح سوم فهم‌پذیری قرار گرفتند، به این معنا که فهم آنان برای خواننده عادی نیازمند دانش تخصصی پیشینی است. یافته‌های این پژوهش با نتایج هان و همکاران (۲۰۲۴) هم‌سو است، به تعبیر آنان، خوانایی حقوقی یک امر صرفاً ساختاری نیست، بلکه مستقیماً تابع تراکم واژگان فنی، عبارات کلیشه‌ای و نسبت‌دهی نهادی است. این سطح از انحصار زبانی، نوعی دسترسی نامتقارن به معنا ایجاد می‌کند؛ بدین معنا که متخصص حقوقی قادر است مفاد رأی را تفسیر و پیامدهای آن را تحلیل کند، درحالی‌که مخاطب عام برای دستیابی به همین سطح از فهم ناگزیر از واسطه‌گری است. چنین وضعیتی نمونه‌ای از آن چیزی است که گبینز (۲۰۰۳) به‌عنوان سازوکار زبان‌محور محدودسازی فهم حقوقی توصیف می‌کند؛ فرآیندی که در آن زبان، به ابزاری برای مرزبندی شناختی و کنترل ورود افراد به عرصه تفسیر حقوقی بدل می‌شود.

فاصله ساختاری از زبان ساده و پیامدهای آن برای

عدالت و دسترسی ارتباطی

از منظر عدالت زبانی، نتایج این پژوهش پیامدهای اجتماعی و ارتباطی مهمی را در پی دارد. بر اساس تبیین بالندینو (۲۰۲۴)، دستیابی واقعی به محتوای یک متن حقوقی زمانی تحقق می‌یابد که مخاطب از «حق مشارکت شناختی» برخوردار باشد،

یاد می‌شود، چرخه‌ای که در آن زبان حکم، مراحل رسیدگی را بازنمایی، توجیه و تثبیت می‌کند و بدین ترتیب مبنای مشروعیت تصمیم قضایی را فراهم می‌سازد.

به طور کلی، این الگوهای همبندی، زبان حکم را از سطح روایت تجربی به سطح کنش قضایی منتقل کرده و نوعی انسجام کنترل‌شده ایجاد می‌کند. در نتیجه، متن از طریق تکرار این چارچوب‌های ثابت، نه تنها به لحاظ حقوقی استانداردسازی می‌شود، بلکه مخاطب را به خوانشی هدایت‌شده رهنمون می‌شود که امکان تفسیر مستقل یا روایت جایگزین را کاهش می‌دهد. این ساختار سه‌گانه در واقع نشان می‌دهد که آراء کیفری مبتنی بر نوعی معماری گفتمانی بازتولیدشونده و معیار هستند که از طریق آن، مسیر تفسیر، ارجاع و اعمال کنترل حقوقی برای نهاد قضایی تثبیت می‌گردد. از منظر زبان برای اهداف ویژه، این انسجام واژگانی و رخدادهای ثابت نحوی را می‌توان مصداقی از دانش موقعیتی^۱ دانست، دانشی که نه در زبان عمومی حضور دارد و نه در بافت‌های غیرحقوقی قابلیت ارتباطی می‌یابد، بلکه تنها در درون این ژانر حقوقی معنا و کارکرد پیدا می‌کند (باتیا، ۱۹۹۳؛ سویلز، ۲۰۰۴). به بیان دیگر، مفاهیم و ساختارهای واژگانی مستتر در آراء کیفری صرفاً زمانی قابل‌فهم و قابل‌استفاده هستند که در گفتمان ارتباطی دستگاه عدالت قرار گیرند و بیرون از آن فاقد ارزش ارتباطی یا تفسیری‌اند. این امر نه فقط ویژگی زبانی، بلکه نوعی سازوکار معرفتی است که موجب تمایز گفتمان حقوقی از سایر گونه‌های زبانی می‌شود.

در رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی، زبان به‌عنوان ابزار توزیع و کنترل دانش شناختی و قدرت تحلیل می‌شود (فرکلاف، ۲۰۰۱؛ ون دایک، ۲۰۰۱). تحلیل حاضر نشان می‌دهد که زبان آراء کیفری سه کارکرد نهادی ایفا می‌کند: الف) تولید کنش‌های فاقد عامل انسانی. اسم‌سازی‌هایی نظیر «احراز»، «تحقق»، «صدور»، «ابلاغ»، «اعتراض»، «اعاده»، همگی فرآیندهایی‌اند که عامل انسانی آنها حذف شده است. این حذف عاملیت، فرآیند تصمیم‌گیری را از سطح «فرد تصمیم‌گیر» (قاضی، شعبه) به سطح «فرآیند انتزاعی دستگاه عدالت» منتقل می‌کند. فرکلاف (۱۹۹۵) نشان می‌دهد که این شیوه معنابخشی موجب حذف مسئولیت‌پذیری فردی و تأکید بر اقتدار ساختاری نهاد (قضایی) می‌شود. در نمونه‌های موجود، ساختارهایی چون

بیان دیگر، چه کسانی حق تفسیر دارند و چه کسانی ناگزیرند به متخصصان مراجعه کنند؟ این پرسش به‌طور مستقیم به حوزه‌های عدالت ارتباطی و توانمندسازی حقوقی شهروندان مرتبط است؛ حوزه‌هایی که بریز (۲۰۲۱) و هان و همکاران (۲۰۲۴) آنها را شاخص‌هایی برای ارزیابی اثرگذاری اجتماعی زبان حقوقی می‌دانند. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که زبان آراء کیفری فارسی از سه ویژگی محوری برخوردار است؛ نخست، تثبیت‌شدگی ژانری در قالب سه مرحله وقوع، استدلال و حکم؛ دوم، تراکم واژگان تخصصی که نقش نشانه‌شناختی و نهادی دارند و سوم، بازنمایی اقتدار حقوقی از طریق حذف عامل انسانی و تبدیل کنش قاضی به ساخت‌های به‌ظاهر خودکار.

بر اساس این ویژگی‌ها، رأی قضایی صرفاً گزارش یک تصمیم نیست، بلکه سازوکاری گفتمانی است که حدود دسترسی به معنا را تعیین می‌کند و به شکل‌گیری نوعی «دانش ممتاز» منجر می‌شود. دانش ممتاز به مجموعه‌ای از دانشی اطلاق می‌شود که دسترسی به آن محدود و مبتنی بر موقعیت نهادی یا تخصصی است و تنها اعضای اجتماعی شده یک حوزه قادر به تفسیر، به‌کارگیری و استخراج پیامدهای آن هستند. این نوع دانش در تقابل با دانش عمومی قرار دارد و به‌واسطه محدودیت دسترسی، نوعی نابرابری شناختی و قدرت تفسیری ایجاد می‌کند (فرکلاف، ۱۹۹۵؛ ون دایک، ۲۰۰۱). به بیان وداک و میر (۲۰۱۶)، انحصار چنین دانشی سازوکاری برای بازتولید قدرت نهادی و طرد مخاطبان غیرمتخصص به شمار می‌آید.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که زبان آراء کیفری فارسی واجد یک نظام زبانی تخصصی، خودمحور و متمایز از زبان عمومی است؛ نظامی که نه‌تنها در سطح واژگان بلکه در سطوح نحوی، گفتمانی و کارکردی بازتولید می‌شود و ساختی مستقل از زبان روزمره ایجاد می‌کند. تحلیل مقایسه‌ای کلیدواژه‌ها میان پیکره آراء کیفری و پیکره عمومی فارسی در این پژوهش آشکار ساخت که مجموعه‌ای از واژگان تخصصی با بسامدی به‌مراتب بیشتر در متون قضایی رخ می‌دهند و این واژگان هسته معنایی و ایدئولوژیک متن را شکل می‌دهد. یافته‌های مربوط به پرسش نخست نشان داد که واژگان مرتبط با رفتار مجرمانه و عناصر کیفری، فرآیندهای دادرسی، نقش‌ها و نهادهای قضایی و همچنین

یعنی بتواند نه فقط متن را دریافت کند، بلکه به‌گونه‌ای فعال در تولید معنا و تفسیر پیامدهای آن مشارکت نماید. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که حداقل یک‌سوم واژگان پرتکرار و کلیدی، از جمله «موقوفی»، «ارش»، «لوث»، «اشد»، «استیذان» و «فوق‌الذکر»، در سطح دشواری بالا قرار دارند و تفسیر صحیح آن‌ها مستلزم آشنایی پیشینی با اصول حقوق کیفری، ساختار آیین دادرسی و نظام اصطلاحات تخصصی است. این وضعیت با نتایج همت و همکاران (۲۰۲۳) هم‌خوانی دارد. طبق یافته‌های آنان، تراکم مفهومی، ارجاعات بین‌متنی و پیوندهای ساختاری میان مواد قانونی و تبصره‌ها نوعی موانع شناختی واقعی برای خوانندگان غیرمتخصص ایجاد می‌کند و به‌طور چشمگیری از شفافیت معرفتی و دسترسی معنا کاسته و فهم مستقل متن را دشوار می‌سازد.

با توجه به نتایج این پژوهش، می‌توان فاصله‌ای روشن میان وضعیت کنونی زبان حقوقی فارسی و جریان جهانی «زبان حقوقی ساده» مشاهده کرد. مطالعات بیوینز^۱ (۲۰۰۸) و کاتو بوکنیا^۲ (۲۰۲۵) نشان می‌دهد که شفاف‌سازی زبان، حذف اصطلاحات زائد و بازسازی بندهای طولانی و پیچیده در متون حقوقی می‌تواند سطح درک مخاطب را به شکل معناداری افزایش دهد و احتمال شکل‌گیری اختلافات ناشی از تفسیر نادرست را کاهش دهد. این رویکرد در برخی کشورها از جمله استرالیا و کانادا در قالب سیاست‌گذاری رسمی تحقق یافته و دستورالعمل‌هایی برای نگارش احکام، قراردادهای و اسناد دادگاهی تدوین شده است. با وجود این، شواهد پیکره‌ای این پژوهش آشکار می‌سازد که آراء کیفری فارسی همچنان متکی بر ساخت‌هایی با درجه بالای تخصص‌گرایی، ارجاعات پرشمار به مواد قانونی و الگوهای ثابت مبتنی بر استدلال استنادی است؛ ساخت‌هایی که عملاً فاصله میان متن حقوقی و خواننده غیرمتخصص را افزایش می‌دهند. تأکید بر واژگان دشوار و اصطلاح‌محور نظیر «فوق مقررات»، «مستنداً» و «نظر به مراتب» و نیز اتکای گسترده به افعال غیرشخصی و ساخت‌های بی‌فاعل، نه‌تنها فهم متن را پیچیده‌تر می‌کند، بلکه پیامدهای حقوقی مستقیم نیز دارد. در متونی که هر گزاره حامل بار حقوقی و پیامد اجرایی است، تفسیر اشتباه حتی یک عبارت می‌تواند به خسارت مالی، پیامد کیفری یا محدودیت اجتماعی منجر شود. در چنین بستری، مفهوم عدالت زبانی به پرسشی بنیادی تبدیل می‌شود. به

1. Bivins

2. Kato Bukenya

پرشش چهارم به جنبه گفتمانی زبان رأی مربوط می‌شد. تحلیل‌ها نشان داد که ساخت‌های زبانی به‌کاررفته در آراء کیفری به‌شکلی نظام‌مند در خدمت بازتولید اقتدار نهادی عمل می‌کنند. شکل‌های غیرفاعلی مانند «محکوم می‌شود»، «موقوفی اعلام می‌شود» و «مقرر می‌گردد» همراه با حذف نام افراد و جایگزینی آن‌ها با نقش‌های مربوط به پرونده مانند «متهم»، «محکوم»، «مشارالیه» و «نامبرده» سبب می‌شود سوژه انسانی به یک «واحد حقوقی» فروکاسته شود. در چنین ساخت‌هایی، فرد نه به‌عنوان کنشگری با اراده و تجربه انسانی، بلکه صرفاً به‌صورت یک عنوان یا جایگاه حقوقی بازنمایی می‌شود. این شیوه بیان باعث می‌شود معنا و دسترسی به آن برای مخاطبان غیرمتخصص محدود شود؛ زیرا متن طوری ارائه می‌شود که گویا تنها برای کسانی قابل فهم است که با منطق حقوقی و اصطلاحات تخصصی آشنا هستند؛ در نتیجه خواننده عادی غالباً یا به سطحی‌ترین برداشت بسنده می‌کند یا نیازمند واسطه‌ای متخصص برای تفسیر درست متن خواهد بود. یافته‌ها نشان می‌دهد که زبان آراء کیفری صرفاً نقش گزارشی ندارد، بلکه سازوکاری برای بازنمایی و تثبیت اقتدار نهادی است. همان‌گونه که ون لیوون^۱ (۲۰۰۸) بیان می‌دارد، حذف عامل انسانی از فرآیند بیان حکم، نوعی طبیعی‌سازی^۲ ایجاد می‌کند، به نحوی که رأی صادره نه تصمیمی مبتنی بر داوری فردی، بلکه واقعیتی قطعی، پیشینی و غیرقابل مناقشه می‌نماید. چنین الگویی در داده‌های این پژوهش نیز به‌وضوح مشاهده شد و نشان داد که ساخت‌های غیرشخصی چگونه حکم را از حوزه اراده انسانی خارج و به سطح واقعیت‌های خوداجرا ارتقا می‌دهند.

همچنین، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که فهم این متون برای مخاطبان غیرمتخصص بدون واسطه‌گری تخصصی دشوار است. در نظام‌های حقوقی دیگر، به‌ویژه در بریتانیا و آمریکا شمالی (مارتینز و همکاران^۳، ۲۰۲۲؛ ویلیامز، ۲۰۲۲؛ آلن و انگلم^۴، ۱۹۸۰) ارائه نسخه‌های ساده‌سازی‌شده^۵ یکی از راهکارهای رسمی ارتقای عدالت ارتباطی بوده است. یافته‌های حاضر می‌تواند مبنای طراحی مشابه این رویکرد در نظام قضایی ایران قرار گیرد. در سطح سیاست‌گذاری، نتایج نشان می‌دهد که پیاده‌سازی اصول مبتنی بر ساده‌سازی زبان حقوقی

اصطلاحات مرتبط با مجازات‌ها و مستندات قانونی بیشترین تمایز را نسبت به زبان عمومی دارند و از نظر گفتمانی نقش سازمان‌دهنده ایفا می‌کنند. در همین راستا، باتیا (۱۹۹۳) و سویلز (۲۰۰۴) نیز بر پیوند میان ساخت واژگانی ژانرهای حقوقی و تثبیت اقتدار نهادی تأکید کرده‌اند.

بررسی پرشش دوم پژوهش، که به موقعیت نحوی و معنایی این واژگان اختصاص داشت، نشان داد که واژگان تخصصی در سه بخش محوری رأی، بیان رخداده‌ها، استدلال حقوقی و اعلام تصمیم، به‌صورت خوشه‌های چندواژه‌ای و ساخت‌های فرمول‌بندی‌شده ظاهر می‌شوند. این الگو که بریز (۲۰۱۹، ۲۰۲۱) از آن با عنوان «انسجام واژگانی ژانری» یاد می‌کند، نشان‌دهنده اتکای نوشتار قضایی به ساخت‌های تکرار شونده‌ای است که روایت رأی را قالب‌مند و پیش‌بینی‌پذیر می‌سازد. نمونه‌هایی مانند «اتهام انتسابی محرز است»، «تعقیب کیفری مشارالیه موقوفی اعلام می‌شود» و «مستنداً به مواد... محکوم می‌گردد» نشان می‌دهند که بیان حقوقی بر سازوکارهایی مبتنی است که در آن گزاره‌ها نه از طریق تبیین آزاد، بلکه از طریق استناد به قوانین، سوابق و مواد قانونی مشروعیت می‌یابند. به بیان دیگر، این ساخت‌ها مصادیق روشن «استدلال مبتنی بر استناد» هستند؛ یعنی مکانیسمی که در آن اعتبار حکم نه از طریق استدلال فردی، بلکه از طریق ارجاع متوالی و رمزگذاری شده به منابع حقوقی تثبیت می‌شود. این ویژگی موجب می‌شود متن رأی کارکردی خوداجرا به خود بگیرد و تصمیم قضایی به‌عنوان امری بدیهی، قطعی و غیرقابل مناقشه بازنمایی گردد.

پرشش سوم پژوهش بر میزان فهم‌پذیری واژگان برای مخاطب عام تمرکز داشت. یافته‌ها نشان داد که بخش قابل توجهی از واژگان تخصصی پرتکرار در سطح دشواری بالا قرار دارند و در زبان عمومی حضور ندارند یا معنای آن‌ها برای خواننده غیرمتخصص ناشناخته است. اصطلاحاتی همچون «ارش»، «لوث»، «استیذان»، «موقوفی»، «اشد»، «تعزیری» و نیز ترکیباتی از قبیل «وفق مقررات»، «فوق‌الذکر»، «مستنداً» و «حسب محتویات پرونده» برای درک شدن نیازمند دانش پیشینی درباره فرآیند دادرسی، مفاهیم کیفری و شیوه‌های استناد در آراء قضایی هستند. این نتایج با یافته‌های هان و همکاران (۲۰۲۴) همسو است، آن‌ها نشان می‌دهند که دشواری متن حقوقی بیش از آن که ناشی از پیچیدگی نحوی باشد، از تراکم واژگان نهادی، استنادهای پیاپی و حذف عامل انسانی ناشی می‌شود.

1. van Leeuwen

2. Naturalization

3. Martínez et al.

4. Allen & Engholm

5. User-oriented Judgment Summaries

قابل توجهی برای پژوهش‌های آینده ترسیم می‌شود. نخست، انجام تحلیل‌های پیکره‌ای بر رأی‌های تجدیدنظر و دیوان عالی می‌تواند تصویری سلسله‌مراتبی از تحول واژگانی و گفتمانی در سطوح مختلف دادرسی ارائه دهد. دوم، ضرورت طراحی مدل‌های خوانایی اختصاصی برای متون حقوقی فارسی برجسته می‌شود؛ مدل‌هایی که بتوانند دشواری شناختی ناشی از اصطلاحات تخصصی، ساخت‌های اسمی‌سازی شده و ارجاعات حقوقی را به‌طور دقیق اندازه‌گیری کنند. سوم، پیشنهاد می‌شود میزان درک مخاطبان واقعی در شرایط کنترل‌شده مورد سنجش قرار گیرد تا مشخص شود کدام مؤلفه‌های زبانی در فرآیند فهم یا سوءبرداشت نقش بیشتری دارند. چهارم، تدوین نسخه‌های تفسیری، ساده‌سازی شده و توضیح‌دار از آراء قضایی واقعی و آزمایش تأثیر آن‌ها بر فهم عمومی می‌تواند نتایج کاربردی مهمی به همراه داشته باشد. پیگیری این مسیرهای پژوهشی نه تنها امکان توسعه دانش زبان حقوقی فارسی را فراهم می‌کند، بلکه می‌تواند به ارتقای عدالت زبانی، افزایش شفافیت فرآیند دادرسی و توانمندسازی شهروندان در مشارکت حقوقی منجر شود؛ امری که در نهایت، سرمایه اجتماعی و مشروعیت ارتباطی نظام قضایی را تقویت خواهد کرد.

References

- Adler, M. (2012). *The Plain Language Movement*. 10.1093/oxfordhb/9780199572120.013.0006.
- Allen, L. E., & Engholm, C. R. (1980). The need for clear structure in "plain language" legal drafting. *University of Michigan Journal of Law Reform*, 13, 455-.
- Anthony, L. (2024). *AntConc (Version 4.3.3) [Computer software]*. Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>
- Ash, E., Kesari, A., Naidu, S., Song, L., & Stambach, D. (2024). *Translating legalese: Enhancing public understanding of court opinions with legal summarizers*. In *Proceedings of the 3rd Symposium on Computer Science and Law (CSLaw '24)* (pp. 136-157). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3614407.3643700>
- Bagdasarov, A., & Degaetano-Ortlieb, S. (2024). Applying information-theoretic notions to measure effects of the plain English movement on English law reports. *Proceedings of the Workshop on Legal and Ethical Issues in Human Language Technologies (LatechCLFL)*, 11-22.
- Baker, P. (2006). *Using corpora in discourse analysis*. London: Continuum.
- Bhatia, V. K. (1993). *Analysing genre: Language use in professional settings*. Longman.
- Benson, R. W., & Kessler, J. B. (1987). Legalese v. plain English: An empirical study of persuasion and credibility in appellate brief writing. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 20, 301.
- Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1999). *Corpus linguistics: Investigating language structure and use*. Cambridge

نه به معنای حذف دقت، بلکه به معنای تقویت دسترسی شناختی و افزایش پاسخ‌گویی نهادی است. مطالعات (بیوینز، ۲۰۰۸؛ بگداسارو و دگیتانو، ۲۰۲۴؛ کاتو بوکینیا، ۲۰۲۵) نشان می‌دهند که ساده‌سازی هدفمند متون حقوقی، علاوه بر افزایش سطح ادراک مخاطب، می‌تواند موجب کاهش اختلافات ناشی از برداشت نادرست شده و در نهایت به افزایش اعتماد اجتماعی نسبت به فرآیند قضایی منجر شود.

در پایان، این پژوهش به‌عنوان یکی از نخستین مطالعات پیکره‌محور بر زبان آراء قضایی فارسی نشان داد که زبان به‌کاررفته در رأی‌های کیفری واجد ویژگی‌های یک ژانر تثبیت‌شده است؛ ژانری که واژگان تخصصی در آن نه صرفاً ابزار نام‌گذاری، بلکه ساخت‌دهنده چارچوب ژانری متن محسوب می‌شوند و به سازمان‌دهی منطقی سه‌گانه رأی، بیان وقایع، استدلال حقوقی و صدور حکم، کمک می‌کنند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از واژگان پرتکرار در این متون برای مخاطب غیرمتخصص دشوارفهم است و این دشواری صرفاً جنبه زبانی ندارد، بلکه پیامدهایی اجتماعی و نهادی ایجاد می‌کند؛ چرا که درک ناقص رأی می‌تواند دسترسی آگاهانه به حقوق، امکان اعتراض‌گری، یا فهم پیامدهای تصمیم قضایی را محدود سازد و مخاطب عام را به دریافت‌کننده منفعل تبدیل کند. با توجه به این یافته‌ها، مسیرهای

- University Press.
- Bivins, P. G. (2008). *Implementing plain language into legal documents: The technical communicator's role* (Master's thesis, University of Central Florida). <https://stars.library.ucf.edu/etd/3602/>
- Blandino, G. (2024). The possibility of a uniform legal language at the interplay of legal discourse, semiotics and blockchain networks. *Artificial Intelligence and Law*, 32(1), 45–67. [ellhttps://doi.org/10.1007/s11196-023-10086-z](https://doi.org/10.1007/s11196-023-10086-z)
- Breeze, R. (2013). Lexical bundles across four legal genres. *International Journal of Corpus Linguistics*, 18(2), 229–253. <https://doi.org/10.1075/ijcl.18.2.03bre>
- Breeze, R. (2019). Part-of-speech patterns in legal genres. In T. Fanego & P. Rodríguez-Puente (Eds.), *Corpus-based research on variation in English legal discourse* (pp. 79–104). John Benjamins Publishing.
- Breeze, R. (2021). Corporate and legal discourse. Cambridge Scholars Publishing.
- Brezina, V. (2018). *Statistics in corpus linguistics: A practical guide*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316410899>
- Culpeper, J., & Demmen, J. (2015). Keywords. In D. Biber & R. Reppen (Eds.), *The Cambridge Handbook of English Corpus Linguistics* (pp. 90–105). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power* (2nd ed.). Pearson Education.
- Fanego, T., & Rodríguez-Puente, P. (Eds.). (2019). *Corpus-based research on variation in English legal discourse* (Studies in Corpus Linguistics, Vol. 91). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/sc1.91>
- Garner, B. A. (2023). *Legal writing in plain English: A text with exercises* (3rd ed.). The University of Chicago Press.
- Gibbons, J. (2003). *Forensic linguistics: An introduction to language in the justice system*. Blackwell Publishing.
- Goźdz-Roszkowski, S. (2021). Corpus approaches to judicial discourse. In A. Wagner, E. Šarčević, & C. Cao (Eds.), *Legal linguistics* (Vol. 1, pp. 191–209). Springer.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. University Park Press.
- Han, Y., Ceros, A., & Bergmann, J. H. M. (2024). The use of readability metrics in legal text: A systematic review. *Journal of Empirical Legal Studies*, 21(1), 56–87.
- Hemmat, Z., Mehraeen, M., & Fattahi, R. (2023). A contextual topic modeling and content analysis of Iranian laws and regulations. *ArXiv*, abs/2309.13051.
- Hyland, K. (2004). *Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing* (2nd ed.). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kato Bukenya, T. (2025). The role of plain language in legal documents. *Eurasian Experiment Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(1), 18–21.
- Lin, X., Afzaal, M., & Aldayel, H. S. (2023). Syntactic complexity in legal translated texts and the use of plain English: A corpus-based study. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, Article 17. <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01485-x>
- Martínez, E., Mollica, F., & Gibson, E. (2022). Poor writing, not specialized concepts, drives processing difficulty in legal language. *Cognition*, 224, 105070. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2022.105070>
- McEnery, T., & Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mellinkoff, D. (1963). *The language of the law*. Waveland Press.
- Rayson, P. (2008). From key words to key semantic domains. *International Journal of Corpus Linguistics*, 13(4), 519–549.
- Rayson, P., & Garside, R. (2000). Comparing corpora using frequency profiling. In *Proceedings of the workshop on comparing corpora* (pp. 1–6).

- Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.3115/1117729.1117730>
- Rodríguez-Puente, P., & Hernández-Coalla, P. (2023). The corpus of contemporary English legal decisions 1950–2021 (CoCELD): Compilation, structure and applications. *ICAME Journal*, 47(1), 95–122.
- Sanni, A., & Osiejewicz, J. (2022). A review of legal language: A new direction for legal communication. *International Journal of Language & Law*, 11(2), 45–63.
- Scott, M., & Tribble, C. (2006). *Textual patterns: Key words and corpus analysis in language education*. John Benjamins.
- Scott, M. (1996). *WordSmith Tools*. Oxford: Oxford University Press.
- Scott, M. (2001). Mapping key words to problem and solution. In M. Scott & G. Thompson (Eds.), *Patterns of text: In honour of Michael Hoey* (pp. 109–127). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/z.107.07sco>
- Solan, L. M., & Tiersma, P. M. (2005). *Speaking of crime: The language of criminal justice*. University of Chicago Press.
- Swales, J. M. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
- Swales, J. M. (2004). *Research genres: Explorations and applications*. Cambridge University Press.
- Tiersma, P. M. (1999). *Legal language*. University of Chicago Press.
- Van Besien, L. (2023). Plain language in the written law. *Georgetown Journal of Legal Ethics*, 36(4).
- van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11, 115–140. <https://doi.org/10.1080/13569310600687908>
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: New tools for critical discourse analysis*. Oxford University Press.
- Walla, P., Kalt, S., & Lachmayer, K. (2024). Neurophysiological correlates of expert knowledge: An event-related potential (ERP) study about law-relevant versus law-irrelevant terms. *Brain Sciences*. <https://doi.org/10.3390/brainsci14101029>
- Williams, C. (2022). *The impact of plain language on legal English in the United Kingdom*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003025009>
- Wodak, R., & Meyer, M. (2016). *Methods of critical discourse studies* (3rd ed.). Sage.
- Zotzmann, K., & O'Regan, J. P. (2023). Critical discourse analysis, critical discourse studies and critical applied linguistics. In W. Li, H. Zhu, & J. Simpson (Eds.), *The Routledge Handbook of Applied Linguistics* (2nd ed., pp. 57–67). London: Routledge.
- Zódi, Z. (2019). The limits of plain legal language: Understanding the comprehensible style in law. *Law and Language Review*, 11(3), 201–223.